

*Nw. Guinea
Nieuws*

6e JAARGANG No. 5

15 SEPTEMBER 1961

PRIJS 40 CENT

TONG TONG

HET ENIGE INDISCHE BLAD IN NEDERLAND

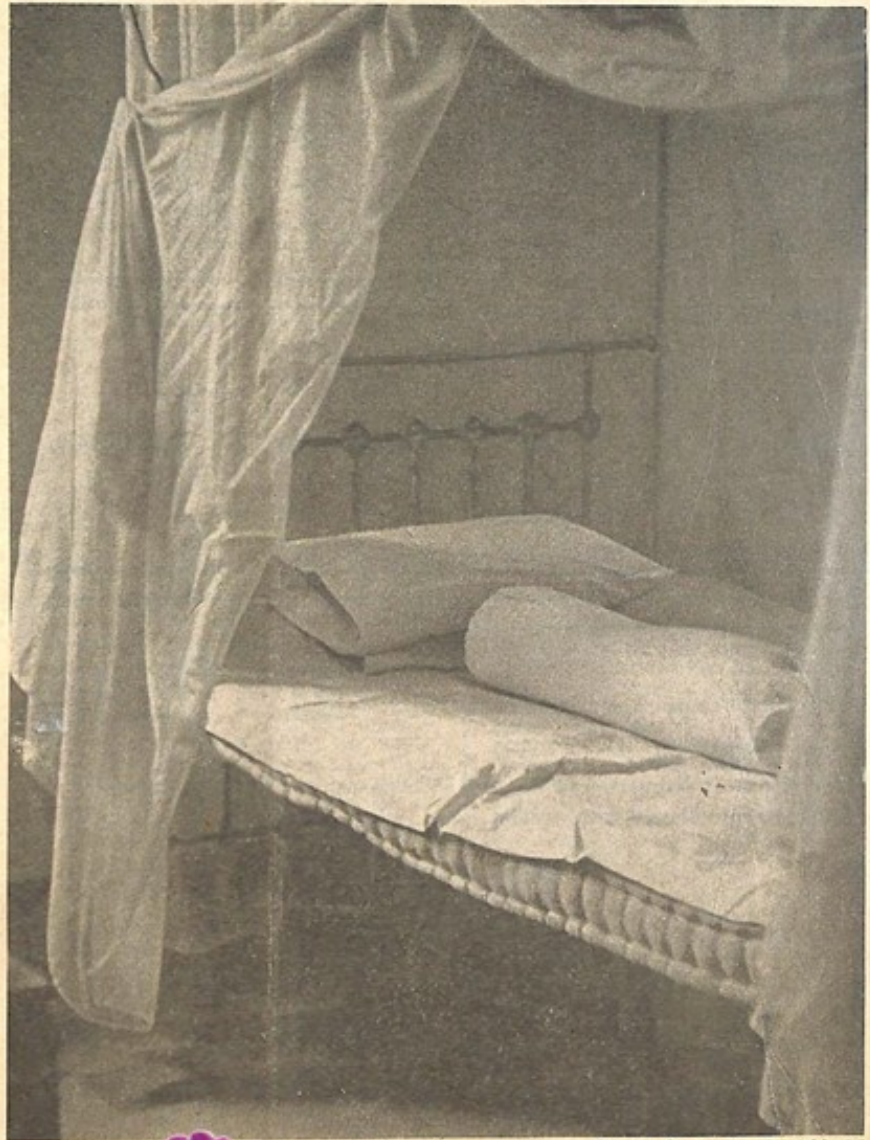
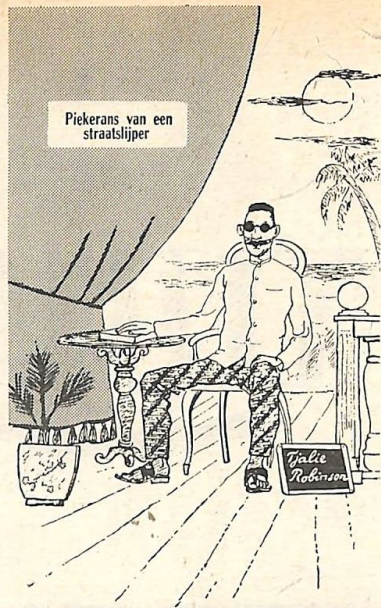

Foto uit: „Das Land der Tausend Inseln“

SELAMAT TIDOER

STICHTING INDISCHE DOCUMENTEN

**Piekerans van een Straat-
slijper (II)**
door **Tjalie Robinson**
**Het tweede deel in
onze Tjitjakreeks
Luxe Pocket f 3,50**
**Verkrijgbaar bij
TONG TONG**
**Prins Mauritslaan 36
Den Haag**

**Wat nog makkelijker is:
Maak f 3,50 over op giro
6685 en U krijgt het boekje
thuis gestuurd**

BIJ DE VOORPLAAT

Ja, dat „selamat tidoer” speelde in Indië (speelt nog steeds overal in de tropen) een belangrijke rol. Die Tropenjaren telden dubbel immers? Nou, dan moest je ook tweemaal slapen per dag! En vooral bij het middagtukje was het na gedane arbeid (en copieus rijsttafelen!) verdréjd goed rusten! Nog voor het laatst de baboes en kinderen geïnstrueerd om „diam” te zijn, nog even luchtig gekeboet, dan het frou-frou der dichtvallende klamboes en dan ging je helder bewust en geconcentreerd slapen. Hoe kèn? Kèn!! Bewust van de verlomende middaghitte buiten (met in de verte het „klieneng” van een „toekang ès”), bewust van de koelte van de schemerduistere slaapkamer, bewust van de koele lakens en koeler goeling, bewust van het eigen (droom-) wereldje met een eigen hemel. En dan opeens „tok” was je in slaap en dan zei de djongos „Nà dengar! Toewan soedah potong kajoel” en hij gauw mentiet door de achterdeur om te vrijen met Mina van de bureu. Ja toch? Slapen was één der schone kunsten in de Oost. Jammer dat zoveel Indischgasten hier in Holland zo hardnekkig doorslapen — en niet beseffen dat er op het gebied der internationale betrekkingen — vooral met het Oosten — nog zoveel constructief werk gedaan kán en móet worden! In heel Nederland houden kringen van Nederlanders (die Indië nooit zagen) zich ernstig bezig met het bestuderen van nieuwe toekomstmogelijkheden in Indonesië. Wat doet de Indischman? Selamat tidoer? Nog niet, mensen, nog niet. Stráks. Nà gedane arbeid!

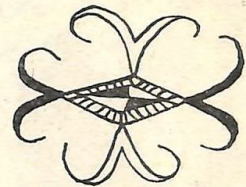
TJALIE ROBINSON

SPANJE (Costa Blanca)

Wie huurt een mijner mooi gelegen bungalows 2-4-6 persoons te Calpe/Alicante. Gemiddelde winter-temperatuur 17,6 C.
Brieven onder No. 1457 Tong Tong.

Speciale Levensverzekering tarieven voor Ambtenaren
Assurantie-Kantoor „MEER EN BOSCH”

Kantoor: Parkstraat 6, tel. 638945/t. 232
Den Haag
Privé: Pinksterbloemplein 35 - Den Haag
tel. 360082 tot 9.45 v.m.

MARNELLI

Haute Couture

van

Mevrouw M. A. CIRCKENS - Frankenstraat 12 - Den Haag

Telefoon 542.370

v/h Maison „Marie Antoinette” - Soerabaia

(Ook voor buiten Den Haag)

tong tong

Het bestuur van de Stichting

maakt bekend dat

de Kunst- en Vergaderzaal van de Stichting aan de Prins Mauritslaan 36, Den Haag, gehuurd kan worden voor:

- vergaderingen
  - lezingen
  - lichte kamermuziek
  - filmvoorstellingen
- NIET voor Feestjes en Uitvoeringen
Tarief f 35.— per avond

En verder voor exposities op bijzonder billijke condities.

Voor inlichtingen, bezichtiging, nadere informatie: Redactie TONG TONG
Prins Mauritslaan 36, Tel. 542.542

tong tong

Onafhankelijk Indisch Tijdschrift
Prins Mauritslaan 36 - Den Haag
Tel. 542.542 - Giro 6685

Verschijnt de 15de en 30ste van elke maand
Prijs per nummer f 3,40. Kwartaal f 2,50
Halfjaar f 5,—. Per jaar f 10,—

Betaling geschiedt altijd VOORUIT

ABONNEMENTEN BUITENLAND

Per jaar

Australië
Per Luchtpost: f 40,—. Per Zeepost: f 12,—.
Nw. Zeeland, Zd. Afrika, Brazilië:
Per Luchtpost: f 30,—. Per Zeepost: f 12,—.
Nw. Guinea, Canada, U.S.A.:
Per Luchtpost: f 24,—. Per Zeepost: f 12,—.
Suriname, Antillen:
Per Luchtpost: f 18,—. Per Zeepost: f 12,—.
West-Europese landen:
Per Luchtpost: f 12,—.
Agente voor de U.S.A.: Hermine A. Diemel
1804 Broadway, San Francisco 9, California
Agente voor Canada: Mevr. E. le Sueur-
Zimmer, 1 Richview Side Road, RR 1
Islington, Ontario, CANADA.

Uitgave GAMBIR

Uitgeverij voor Oost en West

Onder redactie van TJALIE ROBINSON.
Zoekt op basis van de nuttige ervaringen in de Gordel van Smaragd nieuwe interesses in Nederland te wekken voor de Tropen-gordel.

NEDERLAND - NW. GUINEA - INDONESIË

De „Nieuw-Guinea-kwestie” is sedert kort gekomen in een situatie van ernstige studie bij alle belangrijke maatschappelijke, religieuze en politieke groeperingen in Nederland. In het bijzonder de Nwe. Rott. Crt. zoekt ijverig naar nieuwe perspectieven en heeft haar kolommen voor „ingezonden meningen” er wijd voor opengezet. Verder heeft „Het Parool” de (ook in Indië/Indonesië) bekende journalist M. van Blankenstein in staat gesteld in een uitvoerig artikel één volle pagina, 23 augustus zijn visie op het probleem te geven. Wij laten hier een aantal beschouwingen en kanttekeningen uit de pers de revue passeren, het betreurend dat Tong-Tong door zijn trage verschijning niet „up to date” kan zijn en de verwikkelingen van vandaag deze publicaties gedeeltelijk misschien alweer achterhaald hebben. Nochtans hopen wij dat ook de Indischman op de hoogte blijft en zijn eigen inzicht ontwikkelt. Het is een NATIONAAL belang van de eerste orde.

In de „Dezer Dagen” van 18 aug. werden bij mijn artikel (zie vorig nummer Tong-Tong) door de hoofdredactie o.m. de volgende kanttekeningen gemaakt.

Kanttekeningen

Sinds Nederland te kwader ure de basis van zijn Nieuw-Guineapolitiek heeft verplaatst van het beginsel der soevereiniteit naar dat der zelfbeschikking, kan er van teruggave geen sprake zijn. Een stuk land dat men als het zijne beschouwt, kan men vervreemden, een stuk land welks bewoners men zelfbeschikking heeft beloofd, niet.

Maar dat betekent niet, dat Tjalie Robinson niet volkomen gelijk heeft, wanneer hij zegt dat „het verhuizen van Nieuw-Guinea naar Indonesië slechts een kwestie van tijd is”. Een zelfstandig westelijk Nieuw-Guinea zal nog veel meer graviteren naar Indonesië dan een zelfstandig Nederland graveert naar een integrerend Europa.

Niet alleen zal een zelfstandig westelijk Nieuw-Guinea in vrede moeten leven met zijn grote buurman (die annexatieplannen heeft!), maar ook zal het, als het zich enigszins wil bedruipen, grotendeels op Indonesië als handelspartner aangewezen zijn. Indonesië is economisch en geografisch het complement van westelijk Nieuw-Guinea. Dit feit zou ook zonder Indonesië's ambities zijn politieke gevolgen hebben.

Maar de Papoea's kunnen, wanneer (en indien) ze ooit hun zelfbestemmingsrecht zullen gaan uitoefenen, ook voor Nederland opteren. Dat verhoede de heme! Mr. Th. M. J. de Graaf, lid van de Tweede Kamer voor de K.V.P., heeft dit onlangs de meest ongewenste oplossing genoemd. Deze consequentie van de zelfbeschikking willen onze politici dus niet.

Maar wat dan? Teruggave aan Indonesië is „historisch beschouwd werkelijk eervol”, zegt Robinson. Maar moet de historie altijd beslissend zijn voor ons handelen van vandaag? Het is heel wel mogelijk, dat eens het nageslacht in Nederland en in Nieuw-Guinea de Nederlanders van deze generatie zal vervloeken, omdat zij Nieuw-Guinea niet bij Indonesië heeft gelaten (c.q. eraan teruggegeven).

Voor onze generatie zou het echter oneerlijk zijn Nieuw-Guinea terug te geven — niet omdat het oneerlijk is gemaakte fouten te erkennen, maar omdat het oneerlijk is over mensen te beschikken wie men — hoezeer ook ten onrechte — de belofte heeft gegeven, dat zij over zichzelf zouden mogen beschikken. De historie zal ons ongetwijfeld ongelijk geven, maar moeten wij daarom met een vieze smaak in onze mond blijven rondlopen wegens een geschonden belofte?

Maar, nogmaals, wat dan? Ook een abandonnement aan de Verenigde Naties zou ons niet ontslaan van onze morele schuld jegens degenen wie wij de „zelfstandigheidsopvoeding” hebben beloofd. Wij kunnen slechts het totale failliet constateren van een politiek die lichtvaardig heeft beloofd wat zij nooit heeft kunnen garanderen. Het kabinet De Quay, dat deze erfenis heeft aanvaard, is slechts verantwoordelijk voor de onwaarschijnlijkheid waarmee het dit failliet probeert te maskeren. Maar dat is al erg genoeg.

Hierop verscheen een antwoord van mij in de NRC van 22 augustus:

Nieuw-Guinea: Beter ten halve gekeerd

Door een brief van mij aan Elsevier in extenso te citeren nodigt „Dezer Dagen” van vrijdag 18 aug. mij a.h.w. uit om nader commentaar te geven.

Waarvoor vriendelijk dank. Mag ik dan enkele opmerkingen over deze gecompliceerde materie puntsgewijs samenvatten?

1. U meent dat ik „beter dan wie ook” Indonesië en de invloed van Nederland op Indonesië ken. Daarmee bewijst u mij te veel eer. Wel is een vaststaand feit, dat de tienduizenden uit Indië teruggekeerden samen beschikken over een rijk gevarieerde en op vele punten bijzonder rijke kennis van Indonesië. Dat betekent: de rol van de Indischman hoeft nog lang niet uitgespeeld te zijn. En als onze studenten zich opnieuw werpen op de „rijdommen van Aladin” die nog steeds liggen in de bibliotheken van Leiden, Amsterdam, Utrecht, Wageningen, Deventer, kan ook de volgende generatie een rol van grote betekenis spelen voor Nederland, Indonesië en de Europees-Aziatische betrekkingen. Ik heb alleen een apart voordeel van vrij goed bij te zijn t.a.v. de politieke en maatschappelijke ontwikkelingen in Indonesië in de laatste jaren. Mij dunkt: kennis van de toestanden van vandaag is een onmisbare noodzaak voor verantwoord handelen in de toekomst.

2. Dat hoort de nuchtere, zeevarende Hollander te weten. Koersen worden niet bepaald door voor-nemens, maar door peilingen. Een uitstekend Nederlands spreekwoord getuigt daarvan: „Als het getij verloopt, verzet men de bakens.” En het getij verloopt alarmerend snel. Ik heb zelf als (militie-) matroos in de lijfseizing gestaan met het peilloodkoord om mijn duim en toen besefte hoe een machtig schip vrijwel willoos luistert naar het praaiven van de matroos aan het lood. Ons Schip van Staat verzuimt al tien jaren te peilen. Of luistert niet naar het praaiven. De gevolgen kunnen catastrofaal zijn.

3. Men luistert niet — zoals ook u vaststelt — omdat nu eenmaal beloften zijn gedaan (een koers „bepaald”) en men dus „zijn gezicht zou verliezen”. Merkwaardig hoe een moderne redelijk denkende Westerse beschaving zich opeens verschuilt achter een Aziatische „motivering”. Maar goed, wil men Aziatisch denken, hier is nóg een spreekwoord. „Beter zijn gezicht dan zijn hoofd te verliezen.”

Kan een nuchtere Hollander dat? Het commando „Volle kracht achteruit” bestaat. En zonder enige schaamte. Denk daarna desnoods weer Westers: „Reculer pour mieux sauter!” Riffen en zandbanken zijn realiteiten, beloften niet.

4. Hier zit namelijk een kernpunt; inderdaad „maakt belofte schuld” en „een man een man, een woord een woord”. Dat nochtans maakt de betekenis van de belofte zo groot. Wij hebben óf lichtvaardig óf in onwetendheid beloofd. Welke morele waarde heeft zo'n belofte? En bestaat daarvoor wederom niet een goed corrigerend spreekwoord: „Beter ten halve gekeerd, dan ten hele gedwaald”? Wij moeten doodgevoen praktisch denken en handelen.

5. U zegt: „Moet de historie altijd beslissend zijn voor ons handelen van vandaag?” In elk geval in staatszaken: **absoluut!** „Gouverner c'est prévoir!” Wie werkelijk regeert (het Schip van Staat koerst), moet nu tijdelijk koers durven te veranderen en zelfs korte tijd achteruit varen (desnoods tegen alle publieke opinie in) om wel te varen in de toekomst. U heeft het in het hoofdartikel van die zelfde dag nog zo navrant gesteld: Nieuw-Guinea naast kinderbijslag en vijfduizend woningen. Het is absurd dat de belangen van elf miljoen mensen op hetzelfde niveau behandeld worden als van anderhalf miljard mensen (Z.O.-Azië en Pacific). Het hemd is wel nader dan de rok, maar fatsoenshalve vertoont men zich in buitenlandse kringen niet in zijn hemd. Tragisch is dat deze situatie bestaat in een Rijk waarin eens de zon niet onder-

ging, bij een volk dat nog steeds de talenten heeft om ruimer en verder te denken. Wat u zegt is waar: eens zal een nageslacht ons vervloeken om onze engeheid nu.

6. Wij hebben een levend voorbeeld van valse verwachtingen (en als gevolg daarvan vals fatsoen) in de spijtoptanten, aan wie een regering eens adviseerde: „Aan de Indo-Europese Nederlanders die terugschrikken voor de draagwijdte van de beslissing om voor het Indonesische staatsburgerschap te opteren, zou ik willen voorhouden dat zij met het nemen van die beslissing, welke na rijp beraad de juiste blijkt, ook tegenover het nageslacht verantwoord zijn”. Helaas was er geen rijp beraad, maar bij alle subtiële pressie (van regering, kerkelijke instanties en grote bedrijven) ook nog acute bestaansnood (men had geen baan en kon ook niet weg — dus moest men kiezen). En nu zegt men farizeïsch: „Je hebt het toch zelf gewild?” Zal men straks ook tegen de Papoea (als hij per se vastloopt in het tumult der Oostaziatische conflicten) zeggen: „Je hebt je zelfbeschikkingsrecht zelf gewild?” Dit is toch immoreel beloven? Het is gewoon een christenplicht en een humane erezaak om deze wanbelofte terug te nemen en dus een historisch fatsoen te redden over een vals tijdelijk fatsoen heen.

7. Evenals wij spreken van „spijtoptanten” (terwijl er geen spijt is, maar „beschaamd vertrouwen op valse beloften”), spreken wij nu van „teruggave” van Nieuw-Guinea, terwijl Indonesië alleen spreekt van „overdragen” en „probleem oplossen”. Misschien uit fijne oosterse tact, maar bij ons bestaat kennelijk de gedachte terug, d.w.z. het hoort eigenlijk niet bij ons. Onze fatsoensmotieven zitten vol schuldgevoelens!

8. Afgezien van alle onderzoek van gelijk of deuren: op 17 augustus jl. heeft Sukarno de deur opengezet voor besprekingen. Wij moeten antwoord geven. Ik besef dat het dit kabinet niet zal meevallen een „volte face” te maken, maar wij leven in een democratische staat. Er kan nuttig initiatief komen van publieke zijde.

9. Als naast „het grootkapitaal” (de groep-Rijksen) de studentenorganisaties en bijv. de besturen der vakorganisaties van Nederland en Indonesië oriënterende voorbesprekingen zouden houden, zouden wij een alleszins eervol — en ook tegenover de Papoea verantwoord — initiatief kunnen ontplooiën. De studenten: want de volgende generatie heeft recht op medebepaling van de koers in de toekomst. De vakorganisaties: het ideale wapen tegen het communisme voor handhaving van het evenwicht in Azië (en in de hele wereld) en het organiseren van regelmatige en produktieve arbeid. In Irian zal het co-educatieve element in naast elkander werkende Javanen en Papoea's zegenrijke gevolgen hebben voor een reële ontwikkeling van de Papoea, onnoemelijk veel effectiever dan ons eeuwig onderbetaald voogdijdschap.

TJALIE ROBINSON

Zie verder pag. 8

Wij hopen dat eventuele kritische commentaren op dit exposé van meningen zullen berusten op weldoordachte argumenten. Voor sentimenten (pro- en anti-) is werkelijk geen plaats, omdat constructief gewerkt moet worden in de nabije toekomst.

Sinds enkele maanden heb ik met topvertrouwdigers uit allerlei maatschappelijke geledingen contact over dit Nieuw-Guinea-probleem en daarbij gemerkt dat de man met Indische ervaring en belangrijke rol speelt in het tot een goed einde brengen van deze zaak.

Hoe dat einde zal zijn, weet ik uiteraard niet. Wel weet ik dat bij ernstige en nuchtere studie en samenwerking altijd een verantwoorde oplossing gevonden zal worden. Ik geloof tenslotte dat de Indischman van behoorlijk „caliber” een man is die niet sentimenteel terugblijkt, maar met eerlijke kennis van het verleden een bijdrage probeert te brengen aan eerlijke opbouw in de toekomst.

Het vormen van een studiegroep van Tong-Tong-ers lijkt mij wenselijk en nuttig. Maar wie neemt het initiatief?

TJALIE ROBINSON

N.A.S.S.I.-RUBRIEK

Regering en Kamer.

Zoals in ons vorig overzicht reeds vermeld nam de II Kamer op 12 juli met overgrote meerderheid van stemmen een motie-van Doorn aan, waarin de regering werd gevraagd in overleg met de Vaste Kamercommissie voor de Repatriëring de toelatingsrichtlijnen aanmerkelijk te verruimen in dier voege, dat aan bepaalde gemakkelijk te verifiëren criteria terstond doorslaggevend betekenis ten gunste van de betrokkene wordt toegekend, en het onderzoek in de overige gevallen aanmerkelijk te versnellen in dier voege, dat een aan het menselijk leed der aanvragers aangepaste werkwijze wordt toegepast.

Toen in de pers het bericht kwam, dat de regering aan deze motie geen uitvoering zou geven, diende Mr. van Doorn terzake een schriftelijke vraag in, waarop Minister-President De Quay antwoordde:

„De op 12 juli jl. door de Tweede Kamer aangenomen motie Van Doorn c.s. heeft onderwerp van bespreking in het Kabinet uitgemaakt. De Regering betreurt het, dat de Kamer deze motie aannam, ondanks de mededelingen van de minister van Justitie omtrent de dit jaar geëffectueerde verruiming van het beleid en de in dit verband gedane toezeggingen tot spoedige afdoening van de nog aanhangige verzoeken. In de door de minister van Justitie uiteengezette omstandigheden blijft de regering van mening dat er geen aanleiding is voor verdere verruiming van het algemene toelatingsbeleid.”

Wij wachten nu met spanning af wat de nieuwe Kamerzitting op dit punt zal brengen en of in de Troonrede iets naders over de regerings-plannen t.a.v. het toelatingsbeleid zal bevatten. Het wordt de hoogste tijd, dat het probleem der spijtoptanten eindelijk tot een bevredigende oplossing wordt gebracht.

Lezing Prof. van der Veur.

Wij prijzen ons gelukkig deze grote kenner van de problemen der Indische Nederlanders, die doceert aan de universiteit van Hawaii, bereid te vinden een lezing te houden over „De Optie,” welk onderwerp betrekking heeft op de omstandigheden, waaronder vele Nederlanders in Indonesië voor de Indonesische nationaliteit opteerden en de betekenis voor hen van deze keuze. In onze volgende Nassi-rubriek zullen wij op deze lezing terugkomen. Thans kunnen wij reeds enige belangrijke cijfers ontleenen aan zijn studie „Eurasian dilemma in Indonesia”. Daaruit blijkt hoevelen hun moeilijke keuze zolang mogelijk hebben uitgesteld. In de laatste maand december 1951 vond 48,8 % van alle opties plaats, terwijl in de dagen direct na de bekende rede van de Ned. Hoge Commissaris Lamping het aantal opties verviervoudigd is. Hieruit blijkt wel duidelijk welk een grote invloed dit officiële advies, dat de optie voor de Indonesische nationaliteit als „een natuurlijke oplossing” aanprees, op de twijfelaars heeft gehad. En betekent dit niet een grote verantwoordelijkheid, die de Nederlandse Regering mede voor deze opties draagt?

Mensen in nood.

Onder de goede artikelen, die de laatste tijd in de Nederlandse pers verschenen over spijtoptanten, trof ons een uitstekend artikel van H. v. W (ermeskerken) in de Nieuwe Zeister Courant van 9 augustus, dat ook in andere bladen werd overgenomen. Het slot daarvan laten wij hier volgen: „Dat de Nederlandse regering hier neen blijft zeggen en niet meer dan zo ongeveer 3.000 per jaar wil laten overkomen, druist in tegen alle menselijke en christelijke gevoelens van ons volk. Men blijft in deze ontzettende nood der om hulp roependen de ambtenaarlijke weg bewandelen. Men blijft de duizenden dossiers een voor een bestuderen, nadere inlichtingen inwinnen, wikken en wegen of het geval voor repatriëring in aanmerking komt of soms niet... Men meent dat verplicht te zijn tegenover de belangen van het Nederlandse volk en tegenover de problemen, die de repatrianten hier straks zullen oproepen en moeten overwinnen. Maar bij een dergelijke nood is er geen tijd voor bezinning. Hier mag alleen gelden: redt wat te redden valt. Wat doet het er bij zo grote nood van zovelen toe of er dan ook mensen naar hier komen, die er misschien hele-

maal geen recht op hebben? Als zij in nood verkeren hebben zij altijd dat recht, geboren uit de naastenliefde. Huur schepen en stuur ze naar Indonesië en laadt daar iedereen aan boord, die een aanvraag om naar Holland te komen heeft ingediend. Dat zou werkelijk betoon van naastenliefde betekenen. Laten we hier dan maar wat met moedigheden met ze komen te zitten. Die zouden we hier ook wel weer overwinnen. Waar nood is helpt men, ongeacht wat de gevolgen zullen zijn. Dat is christenplicht en dat moge onze zich christelijk noemende regering dan toch wel in de eerste plaats nastreven.”

Versnede procedure voor uitreisvisa in Indonesia.

Wij kunnen in dit overzicht gelukkig een gunstig bericht opnemen uit Indonesia, nl. dat de procedure aldaar voor het verkrijgen van uitreispapieren aanzienlijk is vereenvoudigd en thans teruggebracht is tot ongeveer een week. De aanvragers zouden nu alleen nog te maken hebben met de Indonesische immigratiedienst, het kantoor van de procureur-generaal te Djakarta en het Indonesische overheid voor deze vereenvoudigde procedure, die de vertrekkende spijtoptanten veel misère bespaart.

Forum-avond uitgaande van Haagse Jongeren.

In de zaal van de Indische Culturele Kring aan de Prins Mauritslaan 36 in den Haag wordt op woensdag 20 september een forum-avond over het vraagstuk van de spijtoptanten belegd. Hiervoor zijn uitgenodigd: rectoren en directeurs van de middelbare scholen in Den Haag, de bestuursleden van de schoolverenigingen en de leden van de Haagse schoolpers. Het houden van deze forum-avond is een idee van Boudewijn Verhoog, een leerling van het Johan de Wittlyceum.

Het Nassi-Comité heeft aan dit verheugend initiatief gaarne zijn medewerking verleend en hoopt op een goed opkomst op deze forum-avond.

Naamloze steun.

Wij beleefden een ontroerend moment toen wij vandaag een brief openden van een naamloze afzender met ingesloten een gift van f 25,— vergezeld van de eenvoudige woorden: „Mijnheer, voor de arme mensen in Indonesië”. Mogen wij de onbekende schenker(ster) langs deze weg onze hartelijke dank betuigen namens „onze arme mensen in Indonesië”.

NASSI, AFD. ROTTERDAM

geeft op zaterdag, 30 september a.s. een KUNST- en DANSAVOND in de Rivierhal van de Diergaarde Blijdorp, van Aerssenstraat 49, Rotterdam. Aanvang 8 uur.

Het voorprogramma wordt geheel verzorgd door

De Paria van Glodok

Op 14 oktober a.s. zal in de Haagse Dierentuin onder auspiciën van NASSI en Tong-Tong Victor Ido's „De Paria van Glodok” worden opgevoerd door het Amsterdamse amateur toneelgezelschap „Dardanella”. De voorstelling wordt gevolgd door een krontjonguitvoering van het krontjong-gezelschap „Nachtsirenen” en de avond wordt besloten met dansen.

Aanvankelijk was gepland een toneelavond op 13 oktober en een krontjongconcours op 14 oktober. Het aantal inschrijvingen voor het concours bleef echter te laag, zodat besloten werd beide avonden te combineren. Het gezelschap „Nachtsirenen” heeft in haar gelederen zulke eminente figuren als „Goh” Dumas (fluit) en Leo Spel (zang), namen die voor elke oudgast boekdelen spreken. Verder: Guus Becker (zang), Jan Tomey (viool), Piet Lapré en Piet Koning (gitaar), Hetingtinga (cello en zang), Fr. Grüner en Ketting Olivier (juke), Hillebrand (bas). De uitvoering wordt geïllustreerd met „Kembangan pentjak” (oud en nieuw) door Joh. de Vries, Thijsen en Hetingtinga. Wie dit gezelschap „Krontjong Kemajoran”, „Bintang Soerabaja” en „Djali-djali” reeds heeft horen spelen, weet dat er een bijzonder goede muzikale avond te verwachten is.

Het toneelgezelschap bestaat, zoals gezegd uit amateurs. Alle spelers zijn echter a.h.w. begeesterd door het nog steeds boeiende toneelstuk en vooral Becker's vertolking van de hoofdfiguur Leo is aangrijpend.

In het volgende nummer worden bijzonderheden bekendgemaakt van plaatsbespreking enz. De toegangsprijs bedraagt f 2,50. De opbrengst van de avond is voor NASSI.

de bekende danser INDRA KAMADJOJO.

Daarna dansen op muziek van 2 dansorkesten, o.a. THE JOLLY BOYS, MAKANAN KETJIL van mevrouw L. van Oort en medewerkers.

Voor hen, die niet over eigen vervoer beschikken zijn bussen voor de thuisreis ingeschakeld. Vertrektijd: 2.00 richting Rijswijk-Den Haag, H.I. Ambacht-Dordrecht, Hoogvliet, Kralingen, Schiebroek, Schiedam, Rotterdam-Zuid.

Toegangsbewijzen en buskaartjes verkrijgbaar bij: 1. Muziekhandel A. W. A. Lichtenauer, Korte Lijnbaan 26, Rotterdam; 2. Muziekinstr.handel Geutjes & Hulswit, 1e Middellandstraat 50a, Rotterdam; 3. E. R. Davids, Chrysanstraat 7c, Schiebroek, Rotterdam; 4. L. van Oort, Hontenisstraat 20, Pendrecht, Rotterdam-Z.; 5. J. Verheul, Mijsnerlaan 26d, Rotterdam-Z.; 6. Secretariaat NASSI, Den Haag, Antwerpestraat 18, Den Haag; 7. H. M. Mallee, Ceramstraat 31, Dordrecht.

KONINKLIJKE WOORDEN

over Indonesië

„Wij weten: wie behouden wil, zal steeds verliezen, en wie bereid is te verliezen, zal behouden . . . . .”

„De onderlinge vriendschap der beide volken is immers, hoewel soms slapend, toch levend gebleven, en kan nu tot nieuw leven gewekt worden”.

Kerstboodschap H.M. de Koningin.
23 december 1949

„Nederland staat tot helpen klaar, zodra en wanneer Indonesië daarom vraagt. Er spruit hier hulpvaardigheid voort uit een diep gewortelde verbondenheid”.

Rede van H.M. de Koningin bij de overdracht van de Sovereiniteit over Indonesië 27 december 1949

„Ik kwam uit het Morgenland”

(XV) Wij wonen „op” Tanah Abang
Mijn school in de Willemslaan

De samenwerking tussen Van Geuns en mijn vader is naar het schijnt geen succes geworden; het zal wel een kwestie van twee kapiteins op één schip zijn geweest. Hoe dan ook, mijn vader zei het Soerabaiaasch Handelsblad vaarwel en besloot te Batavia zijn geluk met een eigen krant te beproeven. Kapitaal om in zijn onderneming te steken bezat hij niet (nooit), maar moeilijkheden plachten zijn geestdrift slechts te stimuleren, en hij richtte dus welgemoed „Het Bataviaasch Handelsblad” op. Dank zij z'n opgewekte — zo nodig ook scherpe — pen en een waarlijk verbijsterende werkkraacht wist hij het aanvankelijk nog zeer bescheiden aantal abonneés van zijn jonge krant snel uit te breiden. „Het Bataviaasch Handelsblad” verwierf zich een plaats naast „Het Nieuws Van Den Dag Van Nederlandsch-Indië”, „De Javabode” en „Het Bataviaasch Nieuwsblad”, de drie grote te Batavia verschijnende dagbladen. Dat dit sedert lang gevestigd trio de voorspoedig gedijende nieuweling slechts met gematigde geestdrift gadesloeg, zal niemand verwonderen. Maar daarover (en in het algemeen over de Indische journalistiek uit die dagen) later nog wel eens.

Met ons rijkelui's-leventje was het nu uit. Wij trokken in een bescheiden huis „op” Tanah Abang. Voor wie Batavia heeft gekend: het tweede huis ten zuiden van Laan Trivelli. Recht tegenover ons, aan de andere zijde van de kali, lag de villa van de welgestelde familie Sluiters. Onze enorme Soerabaia'se voorgalerij met z'n marmeren trappenopgang en indrukwekkende zuilen had nauwelijks meer de naam gemeen met ons voorgalerijtje te Batavia, gesteund door twee spichtige ijzeren palen; onze geruisloze landauer met Australische volbloed schrompelde ineen tot een tweewielige „deeleman” en een Batakse pony — sic transit gloria mundi. Dit slechts om u een waarheidsgetrouw beeld van onze maatschappelijke ups and downs te geven... ik bleef mij onmetelijk rijk voelen. Onze tuin was bijna even groot als die op Gedong Doro, dank zij het feit dat wij hem aan de voorzijde deelden met de drie belendende huizen. Deze voortuin had een (overdwarste) oprijlaan met koningspalmen en leverde een prachtig speelterrein op voor mij en mijn buurjongens (twee jongens Suermond en een zeven- of achtjarige Engelsman, Gilbert Miller). Van Marietje, die hard op weg was een jongedame te worden, mocht men niet verwachten dat zij nog belangstelling voor onze kinderlijke spelen (met pijl en boog, verkleed als Arabische woestijnrovers) zou hebben.

Een woestijnrover zonder paard is ondenkbaar, en het kwam dus goed uit dat ik onze pony als rijder mocht gebruiken. Ik leerde er spoedig op rond te rijden (zadel en stijgbeugels had ik daarbij niet nodig; zie foto). In het hete middaguur, wanneer ik eigenlijk een uur lang rusten moest (maar hoe kon mijn moeder dat controleren als zij zelf sliep?) maakte de ruiterbende „De Zwarte Hand”, waartoe ik de eer had te behoren, Tanah Abang en omgeving onveilig.

Verder mikten wij met stenen de eetbare noten uit de hoge kenaribomen langs de straatberm, of we kropen, onze windbuks behoedzaam voor ons uitschuivend naar het voorbeeld van Old Shatterhand,

op onze buik een schemerig betonnen duiker naar de kali binnen, nadat ons geruchten hadden bereikt over bijawaks die daar „hun hol” zouden hebben en voor wier huid de apotheker „van de Franse buurt” (zo noemden wij toen de Rijswijkse straat) een rijksdaalder zou willen betalen: een duizelingwekkend bedrag. We hebben nooit een bijawak gezien en dus ook geen rijksdaalder, maar dat maakte de jacht niet minder spannend. Wij bouwden fregatten, oceaanstomers, oorlogsbodems en zetten die in de kali uit; op de gloeiend hete brug staande en van de ene voet op de andere overspringend omdat het asfalt door je zolen heenschroefde, bestuurden wij onze vloten aan touwtjes; als we maar lang genoeg omlaagtuurden op het stromende water, was het alsof elk schip op eigen kracht de golven doorkliefde.

Bij zware regenval vulde de diepe, droge goot voor ons huis zich met water dat van het zuidelijk eind van Tanah Abang borrelend en kolkend kwam aangestroomd; wij wierpen er ons in en lieten ons meedrijven, er slechts zorg voor dragend ons bijtijds vast te grijpen aan de over de goot geleide gaspijp, nèt voor al dit water slurpend werd weggezogen in de eerder vermelde duiker naar de kali. O, die tropische regens! Wij stonden er in onze tjelana monjet (nog liever naakt, als het kon) in te dansen, genietend van de weldaad van uitbundig neervallend water, verdoofd door het roffelen, trommelen, ratelen, kletteren, spatten rondom ons; we geraaken ervan in een roes; doordat alle zichtbare vormen in vocht werden opgelost en elk geluid verloren ging in de ruisende zang van de regen, kregen wij het gevoel te zijn opgenomen in een wereld zonder grenzen, waarin alle aardse boeien van ons afvielen!

Aan de andere zijde van Laan Trivelli, recht tegenover de Museumlaan, woonden de twee (Armenische) jongens Galestin. Ze waren, met hun zeven en acht jaren, eigenlijk wat beneden m'n leeftijd en genoten ook lang niet zoveel vrijheid als ik — ze mochten zelfs hun erf niet af! — maar aan deze bezoeken was voor mij een bijzondere attractie verbonden: het piano-spel van mevrouw Galestin. Ik herinner mij een slanke, stille vrouw van een

vreemde, zwaarmoedige schoonheid; met grote, glanzende, zeer donker omrande ogen; haar zwarte haar viel in een weelderige wrong in haar nek neer. Zij stond mij toe in de deur te blijven luisteren terwijl haar bleke handen over de toetsen gleden. Ik wist toen nog niets van muziek, maar neem aan dat zij Chopin gespeeld zal hebben, of Tsjaikowski, Rachmaninov en andere romantische Russen. De eerste keer dat ik haar hoorde, kwam het als een zo grote verrassing dat ik zonder een woord van mijn twee vriendjes wegliep, onweerstaanbaar aangelokt tot de in schemer gehulde binnengalerij van waaruit de magische klanken mij bereikten. Wij hadden thuis zelf een piano, en Marietje kreeg les, maar nooit had ik gedacht dat van pianospel zulk een betovering kon uitgaan: dat klanken dromerig dooreengeweven konden worden, geheimzinnig en teder fluisterend in de stilte — om dan geleidelijk weer aan te zwellen, tot ze met het geweld van een natuurkracht op mijn toekwamen. Ik wist nauwelijks meer waar ik me bevond en moest maar naar de lange buigzame vingers daar op het toetsenbord kijken.

Thuisgekomen, ging ik zelf aan de piano zitten, na me te hebben vergewist dat niemand luisterde. Ik zocht naar accoorden en bedwelmde me er aan. Om echter na een tijdje te ontdekken dat het bespelen van een piano — helaas — iets was dat eerst geleerd wilde worden. Ik kwam niet op de gedachte te vragen of ik lessen mocht hebben. Marietje haatte de piano, en als gevolg van haar volhardende sabotage werden haar lessen, tot haar onuitsprekelijke opluchting, tenslotte gestaakt.

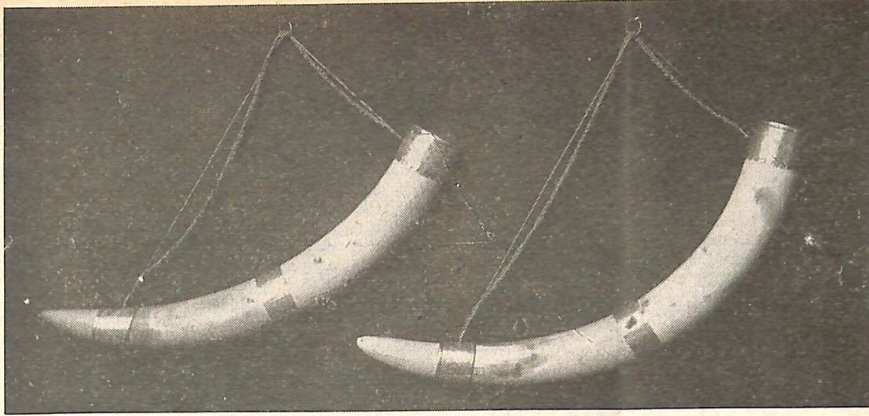
Wat me verder nog van tijd tot tijd naar de overzijde van Laan Trivelli lokte, was het speelgoed van een pafferige, imbeciele jongen die met zijn grootmoeder — althans met een oude dame — in het huis naast de Galestins woonde. In de grote marmeren achtergalerij stonden driewiel fietsen, auto's, vliegende-hollanders en wát niet al in het rond, waarvan wij vrij gebruik mochten maken: ze dienden om de ongelukkige, die aan zijn stoel gekluisterd zat, de afleiding te schenken andere kinderen te zien spelen. Ik had zelf geen „duur” speelgoed, heb het ook nooit bezeten of er naar verlangd, maar daarom ging ik toch wel graag in zo'n prachtige roodgelakte auto met een kope-nrappert toeter en echte kaarslantaarns zitten, die met trappers kon worden voortbewogen. De eerste paar keren dat ik door de twee Galestin-jongens werd meegenomen, vond ik het nog wat gênant, of laat ik liever zeggen dat ik er altijd iets benauwends in ben blijven vinden, slechts op bezoek te komen terwille van... Maar in het vuur van het spel vergat ik het uiteraard weer. Wij hielden opwindende races, onnozel lachend gadeslagen en met vreemde kreten aangemoedigd door de arme dwaas in zijn stoel. Zijn grootmoeder of tante, of wie zij geweest mag zijn, deze droeve grijze vrouw, tracteerde op vruchtenstroop met ijschraapsel er in en „selasih”, waar ik dol op was.

Ik ging op school in de Willemslaan; de voortuin ervan lag aan de Tjiliwong, waarin inheemse vrouwen op de bekende discrete wijze hun bad namen of hun was stonden uit te wringen; het speelterrein aan de achterzijde grensde aan een braakliggend stuk grond waarop zeer nuttige struiken groeiden met kleine peulvruchtjes eraan (hoe heetten ze nog maar weer?) die wij in de opengezette inktpot in onze schoolbank lieten vallen; de vruchtjes klapten na enkele ogenblikken open, en de inkt spatte in

(Lees verder pag. 12)

Ik liep toen nog veel in kort broekje en kabajasje — en uiteraard op blote voeten — rond, maar ben hier mooi uitgedost voor het bezoek van een meneer uit Holland wiens naam ik mij niet meer herinneren kan. Op de achtergrond ons bescheiden voorgalerijtje.

OLIFANTENJACHT IN ATJEH

Atjeh is ongeveer driemaal zo groot als Nederland en wordt bevolkt door verschillende stammen, die sterk voor hun onafhankelijkheid zijn. Zij hebben een bijzondere persoonlijkheid en laten zich geen minderwaardigheid-complex opdringen noch door iemand overheersen, ook niet door hun eigen hoofden. In mijn tijd was het er al rustig, alleen in 't gebergte zwierven nog enkele groepjes rond, die het de bevolking wel eens lastig konden maken.

Het land is bedekt met bijzonder zwaar gebergte en wouden, waarin vele soorten wild voorkomen, zoals olifanten, neushoorns, tijgers, orang oetans, verschillende soorten herten en wilde varkens, enz. Wanneer de padi rijp is, waaraan door de bevolking veel zorg wordt besteed, of het suikerriet, de klappers en doerians, dan is het de tijd, dat de olifanten op bezoek kunnen komen, soms in kudden maar ook wel eens een enkeling, die men solitair noemt. Zij kunnen dan grote schade veroorzaken. Pagers worden omgetrokken, soms ook wel de op palen staande huizen, doordat zij er tegen gaan leunen, of zich daaraan schuren, dan wel de palen er onder wegtrekken.

De mens is het meest veraschuwde wezen op aarde voor de dierenwereld van het woud! Hoevel dieren van gelijk gewicht en grote hem gemakkelijk kunnen vernietigen, dan wel verwonden, trachten zij toch hem zoveel mogelijk uit de weg te gaan.

Nadert men bijv. een kudde olifanten met de aller grootste omzichtigheid, met de bedoeling om alleen foto's te maken, dan nemen zij allen toch onmiddellijk de vlucht zodra zij zijn aanwezigheid bespeuren. Zo zag ik eens in het oerwoud een tweetal rhinocerosen, die al badende druk met elkaar aan het stoeien waren. Niet zodra bespeurden zij mij, of zij vluchten in panische angst en liepen mij bij toeval bijna onderste boven. Alleen de „reuk“ veroorzaakt dit wegvlugten. Is het dier echter gewond tijdens de jacht, dan zal hij zich meestal te weer stellen. En voor wat de tijgers betreft, natuurlijk zullen de „man-eaters“, die alle vrees voor de mens verloren hebben, proberen hun slag te slaan, ook al is de mens gewapend.

Het was dan zo, dat ik op een dag in kennis werd gesteld door de bevolking, dat een kudde olifanten bezig was hun oogst te vernielen. Men had hen weggejaagd, doch zij waren teruggekomen en nu had men ons gevraagd hen te helpen.

Des anderen daags trokken wij er blijmoedig heen met een ervaren jachtcommando. Inderdaad er was veel schade veroorzaakt aan het te veld staande gewas en ook veel vernield, daar de bevolking niet in staat was zich daartegen te verzetten. Terplaatse was echter geen enkele olifant meer te vinden, want zij waren weer het bos ingetrokken toen het dag werd. Wij besloten hen te achtervolgen, en inderdaad troffen wij de kudde na enige tijd volgen aan. Na een omzichtig verkennen zagen wij een nog jonge bul, welke reeds goed ontwikkelde stoottanden had. Wij besloten deze voor onze rekening te nemen en niet langer te verkennen, uit angst dat de kudde ons zou bespeuren. Zo omzichtig mogelijk wisten wij nog een beetje dichterbij te komen, en wisten toen de bul neer te leggen.

Zo'n jacht is niet van gevaar ontbloeit, want na het schot vluchten de olifanten in alle richtingen weg, en dan kunnen de jagers wel eens in de verdrukking komen doordat zij onder de voet worden gelopen, wanneer zij niet oppassen. Het is dan zaak om zich achter zo dik mogelijke bomen te verschuilen en op alles voorbereid te zijn. In een

boom klimmen gaat niet, daar is geen tijd meer voor.

Elk ogenblik staat men bloot aan een gevaar, dat men niet voorzien kan. Zo stond ik eens op een olifantenpad en keek naar enige olifanten, toen ik een takje hoorde knappen. Omkijkende zag ik op ca 10 meter afstand een olifant. Door vlug in het bos weg te duiken wist ik nog hem te ontlopen. Zij kunnen geruisloos lopen als zij dat willen en als ze niet wegvlugten.

De slagstanden van de neergelegde olifant hebben wij natuurlijk meegenomen. De waarde daarvan, werd onder de jagers verdeeld en ik mocht zelf de tanden behouden. Ik bracht ze naar een Atjehse zilversmid, die ze prachtig wist te vatten in eenvoudig doch kunstig zilverwerk en hen voorzag van zilveren kettingen, zodat zij daaraan opgehangen konden worden. Ik heb ze nog steeds in mijn bezit en voor mij betekenen zij een „tanda mata“ uit glorierijke dagen!

In Indië worden zij beschouwd als een grote talisman of djimat. Een geleerde, die het zilvermeedwerk eens bekeek, zei mij, dat er op die banden een spreuk was gegrift in het z.g. „Spijkerschrift“, en verder voorzien van stippen, bloemen en tekeningen van varens. De spreuk luidt: „Spreek zacht, bulder niet zo, spreek eerlijk en kalm, want ik zeg U, de woorden die gij spreekt gaan niet voorbij, zij blijven en zullen U tot geuitenis zijn.“

In Nederland komen dergelijke in zilveren banden gevatte tanden niet veelvuldig voor. Door mij zijn zij wel eens tentoongesteld in een étalage, op blauw fluweel, waardoor zij prachtig uitkwamen.

J. BAL

LIMMERICK

*Er was eens een man in Semarang,
Die handelde in allerlei barang.*

*Maar de barang was zwart
En de kerel zijn hart*

Dat was nog veel zwarter dan arang.

(Advertentie)

RADIO BOLLAND

Stationsweg 143 - Tel. 60.17.03 - DEN HAAG

Het adres voor grammofoonplaten
Orginele Krontjong en Cowboy
o.a. nieuwe originele Import
HAWALI - L.P.'s

In samenwerking met 's-werelds
meest bekende DISC JOCKEY'S
DE NIEUWSTE wereld toppers

„HORSE SENSE“

Wij lezen in de Times van 13-7-1961 een boekbespreking van „Sikander Sahib. Het leven van Kolonel James Skinner, 1778-1841“ door Dennis Holman (Uitgeg. door Heinemann) waarvan hier een vertaling volgt.

De „coulour bar“ belemmerde eerst de barrière van James Skinner en daarna stimuleerde deze hem juist om zich met roem te overladen.

Hij was de zoon van een Schotse vader en een Rajputani moeder (die zelfmoord pleegde omdat haar dochters naar school werden gestuurd, waardoor de heilige wet van de purdah werd geschonden) zodat hij als een in „India geborene“ niet in dienst kon komen bij de East India Company. Het decreet, dat deze belemmering veroorzaakte kwam in 1772 tot stand, Skinner was toen 14 jaar, en daarom vestigde hij zijn militaire reputatie onder een Mahratta prins.

Hij stichtte toen een cavalerie regiment voor de Britten, de „Yellow Boys“, een van de beroemdste eenheden van de Indische cavalerie.

Zijn motto had dat van Tipu kunnen zijn: Beter twee jaar te leven als een tijger dan twintig eeuwen als een lam“. Maar hij overleefde allerlei heldendaden, bereikte een gezegende hoge leeftijd en daar hij er een harem op na hield, liet hij vele afstammelingen na.

Hij schreef zijn memoires in het Perzisch en vele legenden ontstonden rond zijn persoon.

Dennis Holman heeft hem en zijn tijd goed beschreven. Hij komt tot in de kleinste bijzonderheden tot leven, zelfs tot in het familiewapen van de Skinners — een hoofd van een griffioen en een bebloede hand — dat hij op zijn buik liet tafouëren, zodat hij geïdentificeerd zou kunnen worden, als men hem zou onthoofden.

Men beweert vaak dat hij zijn godsdienstige plichten nakam door een christenkerk, een moskee en een hindooetempel te bouwen. Toen Bishop Wilson een altaarkleed met in gouden letters erop geborduurd „I.H.S.“ ten geschenke gaf aan de St. James kerk te Delhi, was Sikander Sahib's raadselachtige opmerking: „Heel mooi, maar ik zie dat de durzi (kleermaker) zich vergist heeft in mijn initialen.“

Schrijver Holman is erin geslaagd duidelijk te maken tot welke graad van perfectie Skinner dit nieuwe wapen van een veelzijdige lichte cavalerie wist op te voeren.

Het boek is blijkbaar geschreven door een man met inzicht in de aparte kwaliteiten van de Euraziër, en de recensie door een man met waardering van de juiste natuur die een mengbloed hoort te hebben: horse sense (niet zonder humor!), nuchter verstand: ik ben „Indo“; ik krijg van de Engelsman geen gelijkstelling, maar jank daarom niet. Ik bied mijn gaven (als soldaat) aan de Indiër en bouw voor hem op een apart wapen in dienst van het Rijk met de aparte kwaliteiten van de cavalerie van het Oosten. De sublieme „marginal man“, nuttig naar twee kanten en daardoor een mens van uitzonderlijke kwaliteiten. In het eeuwig schuil willen gaan (of het daartoe geprest worden) van de Indo in het Nederlanderschap of het Indonesiërschap ontstaat een mutilering van geest, die de persoon ondermijnt en zijn waarde zowel voor Indonesië als Nederland ontkracht. Hoeveel talent is verloren gegaan. En gaat alsnog verloren!

Maar zou dit te begrijpen zijn in de mentaliteit van mensen die liever twee eeuwen leven als lam dan twee jaar als tijger?

ONHANDIG

Voor de vaste telling van het juiste aantal erfgenamen, moest de Wees- en Boedelkamer weten of de weduwe soms nog een baby verwachtte. De ambtenaar, die met de boedelbeschrijving belast was en dit aan de weduwe moest vragen, was ongelukkigerwijs iemand, die tegenover dames altijd timide en onhandig was. Hij had zich echter voorgenomen zo kies mogelijk de vraag te stellen. Hij riep de jonge, charmante weduwe apart, opdat de klerken het niet zouden horen, deed geheimzinnig, boog zich naar haar toe en fluisterde in haar oor, op van de zenuwen:

„Mevrouw, bent U zwanger?“

Pats! kreeg hij een flinke mep om z'n oren en werd hij aangeklaagd wegens het stellen van onbehoorlijke vragen aan een fatsoenlijke dame.

De goede man had vergeten vooraf tekst en uitleg te geven.

VICTOR

OVERPEIZINGEN BIJ EEN WASJE

Vandaag heb ik gewassen. Ik zeg expres niet: de was gedaan. Want 't is geen maandag, en 't is ook niet „de was van een week”. Want deze aanpassing aan het Hollandse leven heeft zich bij mij nog niet voltrokken. En zal zich naar het zich laat aanzien ook nimmer voltrekken. Ik was zo al te met een paar stukken. Dat is al beroerd genoeg, en ik ga er haast aan kapot. Maar nou ja, het moet, dus wat wil je?

In elk geval: vandaag heb ik dus gewassen. Gisteren ook en eergisteren ook. Dat kwam zo uit. Het is zomer. Volgens de kalender dan. Het wolkendek hangt erg laag, bijna op m'n kop. Maar we mogen al blij zijn dat het niet regent. Wat zegt U! Het is 31 augustus. Een datum die in ons aller hart gegrift is, met een gouden stift, als de verjaardag van onze geliefde oude Koningin. En ik denk weer terug aan het feestelijke gevoel van weleer, dat ons op deze dag doortilde. Een heerlijke vrije dag, tennissen eerst misschien of zeilen, of zo maar gezellig zitten op de Jacht Club in Priok, onder de schaduwrijke bomen, waar het zonlicht door gefilterd werd. En 's avonds in des Indes of in de Nederlanden het feest voortzetten. Dansen op de muziek van Georg Setet of Julien Foorman.

En nu heb ik — een deel van — de was gedaan. Op m'n ouwe dag. Op een grauwe dag. Straks zijn de kleren natuurlijk nog niet droog. Moet je ze weer naar binnen halen als 't gaat regenen.

Hoe kwam ik hier allemaal aan te denken? 't Was allemaal door het beeld van m'n lieve baboe Idja, dat zich aan me opdrong. Ze scheen te zeggen: Masa Non, laat mij dat toch doen. Dat is toch niets voor jou, om te staan tjoetji. 't Is toch feest vandaag. En dat is mijn werk.

Koloniaal deze gedachten? Lieve baboe Idja, had ik je maar hier. Ik mis je geduldige toewijding, je trouwe hulp. Ik mis je vieze vuile werkbaadje dat je zo trots verwisselde voor je keurige sarong en kabaja, je prachtige slendang en je feestelijke slofjes, als je ging nontonnen naar het vuurwerk op Gambir met als sluitstuk W — H, Wilhelmina — Hendrik, of wel Wah Heduldeh!

Heimwee? Misschien wel een beetje. Maar ook een gevoel van geluk, dat ik in elk geval deze heerlijke tijd gehad heb!

M.

AFSCHIED

IK KAN NIET ANDERS

Het was kort na de soevereiniteitsoverdracht en mijn demobilisatie, dat ik naar Ternate ging om een copra-onderneming, eens het trotse bezit van mijn grootouders, te beheren.

Met een gevoel van angst en nieuwsgierigheid als zijnde een „baroe” stapte ik op de wankelende pier van Ternate, die ik nog nimmer van mijn leven gezien had, aan wal. Hoewel nog vreemd, viel het mij enorm mee, door de medewerking, die verleend werd, niet alleen door familieleden en christengemeenschap, maar ook door de eenvoudige, doch joviale bevolking. Het is tenslotte toch de sinjo van onze oude sinjo toen, weet je nog wel die zus en zo was en die de meeste koeien had, aldus de alleroudste uit de kampong.

Jaren zijn inmiddels voorbij gegaan, jaren van lief en leed broederlijk gedeeld met de bevolking. Hun vertrouwen was van zodanige aard, dat ik mij tussen hen geheel thuis voelde. Gezamenlijk roeiden wij 's zondags naar de passer op het tegenoverliggende eiland Tidore; gezamenlijk gingen wij ter visvangst en op jacht, kortom wij waren één!

Helaas klonk er naast dit harmonische leven een afschuwelijke dissonant n.l. het gezanik (lees: gehuil) der politici. Niets liet men onberoerd om die „gehate” blanda's de deur uit te jagen. En zo

Mijn man had indertijd de gewoonte om vroeg op te staan ten einde nog wat schrijfwerk te doen, alvorens zich klaar te maken voor een tournee. Op die bewuste morgen zat hij dan ook aan zijn schrijftafel. Hij meende reeds een poos gewerkt te hebben, maar 't bleef buiten donker en stil. Toen hij op de klok zag, dat het zeven uur was, liep hij vlug naar buiten. 't Was pikdonker, geen ster was aan de hemel te zien. De straatlantaarns leken gloeiende spijkers. 't Was net of een wazige sluiert in de lucht hing. Op straat was 't volkomen stil, er was niets en nogmaals niets te horen of te zien en dat op 't anders zo drukke punt van de stad. Toch drong het niet tot hem door wat er gaande was, totdat hij as in de ogen kreeg en hij begreep, dat de een of andere berg in de buurt aan het werken was. Ik werd door hem gewekt met de woorden: „Sta op, er is een hevige asregen!” Ik pakte mijn goeling, keerde me om en zei: „Och, laat me slapen, 't is nog nacht, je droomt zeker”.

Maar toen hij aanhield, schoot ik in m'n kimono om me ervan te overtuigen. Mijn eerste gedachte was om met man en kind te vluchten. Ik maakte dan ook gauw een pakje klaar met het hoognodige. Intussen waren onze burens links en rechts ook op en wel bepat en beladen en riepen ons over de heg toe: „Mogen wij met jullie mee, als er gevlucht moet worden?” „Best hoor!” riepen wij terug. Wat klonken onze stemmen vreemd in die doodse stilte. Daar ging de telefoon: „Zeg kunnen we met jullie auto meerijden?” Die vraag herhaalde zich die dag enige keren en aan iedereen beloofden wij, dat zij mee konden. Onze burens rechts hadden hun auto klaar voor vertrek. Man, vrouw en drie grote dochters zaten beknelde tussen pakjes en bundeltjes, maar wisten niet in welke richting ze zouden gaan. Een huis verder had een echtpaar zonder kinderen hun wagen en paard bespannen en volgeladen als de arke Noachs; de hond en poes en het kanariepietje in een kooitje tussen hen in. Een mand met snaterende ganzen naast Jim, de grijze aap. Maar toen het op vertrekken aankwam, wisten ook zij niet, waarheen. Tot mijn schrik kwam ik tot de ontdekking, dat we wel 20 mensen beloofd hadden met ons mee te rijden. Mijn man zei kalm: „'t Hindert niet, 't was maar om ze gerust te stellen. Vluchten kunnen we toch niet, je hebt kans juist het gevaar tegemoet te rijden”. Naar alle districten in 't Malangse werd getelefoneerd, maar niemand wist met zekerheid te zeggen, waar 't gevaar dreigde. 't Werd 10 uur en nog wisten we niets. De ANIEM had de attentie de stroom niet af te sluiten. (In Malang kreeg je in die tijd alleen 's avonds licht.) en iedereen stak die dag alle lichten aan. Eindelijk om 11 uur kregen we bericht dat de Kloet aan het werken was, dus

TERUGBLIK

Een eigen belevenis van een asregen in Malang in 1919.

voor Malang bestond er nagenoeg geen gevaar. Niettegenstaande de duisternis aanbleef, waren de gemoederen enigszins gekalmeerd. In de kampongs begonnen de Javanen op de bedoek te slaan onder gezang en gebed teneinde de duisternis te bezweren. Langzamerhand begon de asregen te minderen. 't werd allengs lichter en tegen 2 uur scheen de zon in volle pracht over Malang, maar . . . wat we toen zagen, had niemand verwacht. Malang scheen herschapen in een winterlandschap! Boom en plant torsten een dikke witte aslaag (met sneeuw), de daken van de huizen, de hagen, alles zag wit, op de grond lag een aslaag van plus minus drie decimeter. En over dat alles de schitterende Indische zon. 't Was overweldigend mooi! De hanen begonnen plotseling te kraaien, de vogels, die zich ook verslapen hadden, zongen en floten naar hun aard, dat 't een lust was en wij mensen hadden een gevoel van bevrijding. Later vernamen wij, dat Blitar en omgeving lelijk geteisterd waren. Enige dagen daarna gingen wij er per auto heen. 't Was een droevige naargeestige aanblik. Hele streken, kampongs en landerijen waren geheel of ten dele bedolven onder de grijze modder. Ook 't plaatsje Blitar zag er treurig uit. De lavastroom, die door sommige straten een weg had gezocht, had heel wat vernield, huizen stonden schots en scheef, huisraad hier en daar verspreid. Ik zal U de taferelen, die zich daar hadden afgespeeld, maar niet schetsen; U kunt het zich wel voorstellen, wat een onheil zo'n uitbarsting van een vulkaan teweeg brengt. De berg spuwt dan massa's stenen en gloeiende lava uit over de omliggende plaatsen en van ontkomen is weinig sprake. De verder afgelegen plaatsen zoals Malang kregen alleen een asregen.

KEMBANG SEPATOE

REUNIE ex-C.M.S.ers OP 29 APRIL jl.

Op 29 april jl. hebben de ex-C.M.S.ers in Restaurant Den Hout te 's-Gravenhage hun jaarlijkse reunie gehouden.

Op deze avond werden een paar schetsjes en dansen ten beste gegeven, aangekondigd door de heer P. Seth Paul, die bereid was deze avond als conferencier op te treden, wat hij voortreffelijk deed! Daarvoor nogmaals hartelijke dank!

Om ± 21.30 uur kwamen „The Caravans” o.l.v. Wim Zuydervelt ons tracteren op hun pittige muziek. Onder het dansen werden verder verschillende spelletjes gedaan.

Aangezien de meesten van buiten de stad kwamen, was het feest (jammer genoeg!) reeds om 1 uur afgelopen.

Er was, boven verwachting, een aardige opkomst. Ik zou het echter prettig vinden, als de opkomst volgend jaar groter zou zijn. Afgesproken werd om de reunie voortaan op de laatste zaterdag van april te houden, dus volgend jaar 28 april 1962. Dus, ex-C.M.S.ers, ik reken erop, dat velen zich zullen opgeven voor toneel, voordrachtjes, enz.!!! Diegenen, die van de jaarlijkse reunie niets afwisten, kunnen hun naam en adres opgeven aan: Mej. A. V. Kolmus, Hoogveen 221, Den Haag, tel. 666234.

Mej. Pilon, ex-directrice van de C.M.S., tussen haar vroegere leerlingen.

TERRY NOTON

Djo is Mijnheer - God zij met U chabar kooa is Hoe gaat het U - Hoe zit het er mee als herinnering aan een afspraak).

In hetzelfde nummer verscheen nog een uitvoerig artikel van de hand van Mr. J. in 't Veld, waaruit wij citeren:

Gezamenlijk oplossing zoeken

Daarom, hoe ik het ook bekijk, men zal zich moeten verzoenen met de gedachte, dat een samengaan met Indonesië de enige oplossing is die nog binnen de reële mogelijkheden ligt. Elke andere oplossing zal de onrust doen voortduren en kan misdsien noch in het belang van Nederland noch in dat van de Papoea's worden geacht.

De vraag dringt zich daarom op, of het niet verstandige politiek is de consequenties tijdig te aanvaarden en niet te wachten, tot men in een nood-situatie is terecht gekomen. De onderhandelingspositie, met name voor de Papoea's zal dan veel zwakker zijn dan nu nog het geval is.

Ik begrijp het bezwaar, naar voren gebracht aan het slot van uw „Dezer dagen” van 18 augustus. „Teruggave van Nieuw-Guinea aan Indonesië zou oneerlijk zijn, omdat het oneerlijk is over mensen te beschikken wie men — hoezeer ook ten onrechte — de belofte heeft gegeven, dat zij over zichzelf zouden mogen beschikken.”

Ik vraag mij echter af, of niet een uitweg uit deze moeilijkheid is te vinden door de Papoealeider Herman Wajoi, die kort geleden nog eens zijn voorstel in herinnering heeft gebracht om te komen tot een driehoekskonferentie tussen Indonesiërs, Papoea's en Nederlanders.

Zij zou tot overeenstemming kunnen leiden, als de Papoea's (en de Nederlanders) zouden kunnen bewilligen in de eis van Indonesië, dat de soevereiniteit bij Indonesië moet komen en daartegenover Indonesië concessies zou willen doen in de richting van een grote mate van zelfbestuur, zoals ook aan Atjeh is toegestaan.

Ik hoor reeds het bezwaar, dat men op beloften en garanties van Indonesië toch niet kan vertrouwen. Men staat nu echter nog in een vrij sterke onderhandelingspositie. Nieuw-Guinea zal voorlopig nog belangrijke financiële, economische en technische bijstand nodig hebben. Daaraan kan de voorwaarde worden verbonden, dat aan de Papoea's zelf de nodige invloed op het bestuur moet worden toegekend.

Zodanige oplossing lijkt mij voor Indonesië zeker niet onaantvaardbaar. Voor de Papoea's biedt het verkrijgen van overeenstemming nu op basis van vreedzame onderhandelingen ongetwijfeld een gunstiger perspectief dan een afwachten met de grote kans dat wij in een noodsituatie worden gedrongen, die weinig onderhandelingsvrijheid zal laten. En voor Nederland opent zich de mogelijkheid, dat eindelijk weer normale betrekkingen met Indonesië kunnen worden aangeknoopt en wij bevrijd worden van onze koloniale hypotheek, hetgeen ook zijn betekenis heeft voor onze verhouding tot andere landen in Azië en Afrika.

De op het spel staande belangen zijn die aard, dat wij bereid moeten zijn gezamenlijk naar een oplossing te zoeken.

Mr. J. in 't VELD
Den Haag

De dag daarop, dus 23 augustus, werd in een hoofdartikel in de NRC gezocht naar een oplossing op deze wijze:

Een uitweg voor Nieuw-Guinea

HOE ZAL Nederland uit de driewerf vicieuze cirkel kunnen breken waarin het zichzelf gedraaid heeft: zich bevrijden van de verantwoordelijkheid voor westelijk Nieuw-Guinea, de goede betrekkingen met Indonesië herstellen en toch zijn belofte van zelfbeschikking, de Papoea's gegeven, gestand doen?

Alle pogingen om de eerste twee ringen van deze trits te doorbreken schijnen te stuiten op de derde: de belofte van zelfbeschikking. Zeker zou directe overdracht van Nieuw-Guinea aan Indonesië, de „oplossing” waartoe velen thans in wanhoop neigen, in flagrante strijd zijn met die belofte. Toch is er wel een mogelijkheid om de schijnbare tegenstrijdigheden met elkaar te verzoenen. Wanneer wij, het streven naar aansluiting bij een Melanesische federatie of bij het Australische deel van Nieuw-Guinea als illusoire politiek be-

stempeland, deze mogelijkheid uitsluiten, staan de Papoea's straks voor de keus tussen drie mogelijkheden: zelfstandigheid, handhaving van de band met Nederland of aansluiting bij Indonesië.

HET MOET mogelijk zijn deze keus uit drie mogelijkheden terug te brengen tot een keus uit twee mogelijkheden. Immers Nederland kan — en dat is volstrekt niet in strijd met de gegeven belofte — bij voorbaat verklaren dat, wat ook de keus van de Nieuw-guinese bevolking zal zijn, het een keus ten gunste van handhaving van de staatkundige band met ons land niet zal aanvaarden.

Op het ogenblik dat de bevolking van Nieuw-Guinea de vrijheid krijgt om over eigen lot te beschikken, herneemt Nederland zijn eigen vrijheid ten aanzien van Nieuw-Guinea. Het een sluit het ander in. Geen land behoeft in vrijheid een last te aanvaarden die een ander land het belooft op te leggen. Nederland zal dan in volkomen vrijheid zelf kunnen beslissen, in hoeverre het zich nog, moreel of anderszins, gebonden voelt verantwoordelijkheid voor Nieuw-Guinea te dragen.

Waar het op aankomt, is dat Nederland zo spoedig mogelijk aan de bevolking van Nieuw-Guinea laat weten, dat er geen kwestie kan zijn van handhaving van de staatkundige band met Nederland. Maar met deze verklaring is Nederland niet van zijn morele verantwoordelijkheid af. Zij behoort vergezeld te gaan van een verklaring dat, naar de mening van Nederland, van de overblijvende keus tussen zelfstandigheid en aansluiting bij Indonesië, het tweede alternatief verre te prefereren valt.

NEDERLAND moet dus de bevolking van Nieuw-Guinea duidelijk maken, dat haar land van nature geheel aangewezen is op Indonesië en dat dit feit economische en strategische consequenties heeft, die in haar belang ook in een staatkundige eenheid met Indonesië het best hun uitdrukking kunnen vinden.

Deze redenering houdt in — maar het is nodig dit eveneens met kracht van argumenten de bevolking van Nieuw-Guinea voor te houden — dat ook een zelfstandig Nieuw-Guinea voor deze natuurlijke feiten en hun consequenties zou komen te staan en dat het dus, zonder militaire hulp (waarop niet te rekenen valt), onvermijdelijkerwijs binnen de actieradius van de Indonesische staat zou geraken. Alleen zou dan het proces iets langduriger en pijnlijker zijn.

Het komt er dus op neer, dat Nederland met spoed de bevolking van Nieuw-Guinea met de werkelijkheid moet confronteren en haar moet opvoeden tot de enige keus die verantwoord is. Daarbij kan in uitzicht gesteld worden, dat indien die keus wordt gedaan, economische hulp voortgezet zal worden.

Tot deze nieuwe politiek kan beslist worden zonder overleg met Indonesië of de Verenigde Naties. Zij zal misschien wat moeilijk te verwerken zijn voor degenen die zich geen Nieuw-Guinea zonder Nederland kunnen voorstellen, maar zij is de enige politiek die én in het belang der Nieuw-Guinese bevolking is én Nederland een eervolle uitweg verschaft én de kans scheidt op herstel van de normale, misschien zelfs vriendschappelijke betrekkingen tussen Nederland en Indonesië.

Op diezelfde datum verschenen in de NRC een drietal ingezonden brieven, die wij hier in extenso overnemen:

TE LAAT?

In de rubriek „Dezer dagen” van 18 augustus wordt gesteld dat het nu te laat is voor een teruggave van Nieuw-Guinea aan Indonesië, omdat Nederland zich op het standpunt der zelfbeschikking heeft gesteld. Wij kunnen nu niet meer over de inwoners beschikken.

Maar is er werkelijk een tegenstelling tussen het honoreren der gedane beloften en de teruggave? Nederland heet bezig te zijn met het rijp maken der Papoea's voor hun keuze — kan na een bestuursoverdracht, die nog geen soevereiniteitsoverdracht genoemd hoeft te worden, Indonesië zich niet evengoed met deze rijpmaking bezig houden? Het is niet zo onwaarschijnlijk, dat Indonesië de voorwaarde van zelfbeschikking mocht voorbereiden. Nieuw-Guinea is Ambon niet. Men zal Indonesië niet bij voorbaat ervan kunnen beschuldigen, dat het op een ongeoorloofde wijze zelfbeschikking zal gaan beïnvloeden

en minder objectief en minder onbaatzuchtig te werk zou gaan dan Nederland, dat op alle manieren (waarvan de wering van het Maleis nog de meest onschuldige is!) heeft gepoogd te verhoeden dat de Papoea's ooit voor Indonesië zouden opteren, zodat de vrees kon ontstaan dat zij de „meest ongewenste oplossing” zouden kunnen kiezen van een optatie voor Nederland.

Het zou aan de Verenigde Naties niet onwelkom zijn, indien hun een gezamenlijk voorstel van Nederland en Indonesië bereikten zou om het bestuur van Nieuw-Guinea over te dragen aan Indonesië met een zelfbeschikking van de Papoea's op de achtergrond, die althans niet vager en onwerklijker behoeft te zijn dan in het bedrijfelijke spraakgebruik van het kabinet-De Quay, dat niet alleen over Nieuw-Guinea maar ook over Nederland fataal blijft beschikken en rustig blijft afwachten tot het werkelijk te laat zal zijn om de vrede in de Indische archipel, het restantje goodwill en de eer van ons land te redden.

S. P. DE ROOS
Rotterdam

Zelfbeschikkingsparadox

In verband met het idee van zelfbeschikking hebben wij Nederlanders ons in de loop der laatste elf jaar in een eigenaardige paradoxale situatie gewerkt.

1. Als het ons ernst is met de kreet „zelfbeschikking voor de Papoea's”, dan dienen we toe te laten, dat niet alleen de Nederlandsgezinde, maar ook min of meer pro-Indonesische Pa-hun stem laten horen. Zulk een stem is uiteraard deloyaal t.o.v. Nederland. Of hij echter ook deloyaal is t.o.v. de eigen Nieuw-guinese samenleving, staat nog te bezien; dit is in elk geval een zaak die de politiek bewuste Papoea's onder elkaar zullen moeten uitmaken. Echter als we de pro-Indonesische stem blijven smoren, kan ons (bijv. van de zijde der AA-landen) m.i. terecht het verwijt van hypocrisie worden gemaakt. (Terloops merk ik op, dat zulk een verwijt ten onrechte zou zijn, indien we bijv. Nederlands Nieuw-Guinea als een integraal deel van Nederland zouden beschouwen.)

2. Als het ons ernst is met de zelfbeschikking, dienen we ook eens te gaan luisteren naar de stem van diegenen die sinds 1950 ijveren voor een onafhankelijke republiek der Zuid-Molukken (RMS). De Zuidmolukkers voeren als rechtsgrond voor hun rebellie tegen Indonesiërs immers juist het recht van zelfbeschikking aan. De discrepantie tussen de Nederlandse politiek t.a.v. zelfbeschikking voor de RMS en de politiek t.a.v. Nw-Guinea kan ons, wederom, het verwijt van hypocrisie bezorgen, ditmaal van de zijde der Zuidmolukkers.

Ziehier dan de paradox. Uit zuiver morele overwegingen zouden we volgens 1 en 2 moeten handelen: maar politiek gezien zijn 1 en 2 duidelijk antagonistisch.

C. A. TEN SELDAM
Amsterdam

„Zelfbeschikking”

Tjaltje Robinson („Dezer dagen” 18 aug.) zou wel eens gelijk kunnen hebben. Laten we dan ook nog maar de moed opbrengen, de bewoners van Nieuw-Guinea eerlijk te zeggen, dat 't gepraat over die „zelfbeschikking” nooit serieus gemeend was. Stel je voor, dat ze over een paar jaar daarverkiezen „zelfstandig” te zijn. Wie moet die zelfstandigheid dan verdedigen? Dat kan de Nederlandse regering toch niet verantwoorden?

Van „zelfbeschikking” gesproken: die gunnen we zelfs de inwoners van Elten en Tudderen niet. De regering waakt er nu al twee jaar angstvallig voor, dat die geen kans krijgen in 't openbaar te zeggen wat zij zouden willen. En wat ze officieel heel duidelijk laten merken wordt eenvoudig genegeerd.

S. COOLSMA
Sittard.

De NRC vervolgde op 24 augustus wederom met een hoofdartikel in deze materie:

Redelijk en eervol

WAT NEDERLAND met betrekking tot Nieuw-Guinea thans moet doen, hebben wij gisteren op deze plaats betoogd: verklaren dat het een Nieuw-guinese optering ten gunste van handhaving van

Lees verder pag. 9

de staatkundige band met ons land niet zal kunnen en niet zal behoeven te aanvaarden; en tegelijkertijd verklaren, dat aansluiting bij Indonesië de enige redelijke keus is die de bevolking van Nieuw-Guinea voor zichzelf en in eigen belang kan maken.

Met deze verklaringen zou Nederland zijn belofte van zelfbeschikking, de Papoea's gegeven, niet schenden. Want dezen zouden nog de keus hebben tussen zelfstandigheid en aansluiting bij Indonesië. Waar het op aankomt is de Papoea's voordien in alle rede duidelijk te maken, dat zelfstandigheid een even grote illusie is als aansluiting bij het niet bestaande Melanesië. Waar het op aankomt is hen ervan te overtuigen, dat het in hun eigen belang is te kiezen voor aansluiting bij het land waarop zij — hoe dan ook — aangewezen zullen zijn.

DEZE BESLUITEN kunnen genomen worden zonder voorafgaand overleg met Indonesië. Zelfs hun uitvoering is denkbaar zonder zulk overleg, waar de regering blijkbaar nog zoveel weerzin tegen heeft. Toch is die uitvoering heel moeilijk denkbaar zonder dat Nederland Indonesië althans de gelegenheid geeft om in Nieuw-Guinea propaganda te maken voor die keus. (Dat is trouwens een recht dat Indonesië in ieder geval moet worden verleend, ook in het meest ongewenste geval dat Nederland wel zou besluiten mee te dingen naar Nieuw-Guinea's keus.)

Maar het zou natuurlijk dom zijn om Indonesië buiten dit gehele proces te houden. Het zou alleen daarom al dom zijn, omdat, wanneer Nederland eenmaal beide principiële verklaringen zou hebben afgelegd, het daarmee een klimaat in Indonesië zou scheppen dat gunstig is voor onderhandelingen. En in onderhandelingen kunnen op hun beurt modaliteiten bereikt worden omtrent het tijdstip van Nieuw-Guinea's keus en omtrent de status van Nieuw-Guinea binnen de Indonesische staat.

Het zou dus buitengewoon star van Nederland zijn, indien het niet van het gunstige klimaat dat, als gevolg van deze verklaringen, in Indonesië verwacht zou kunnen worden, gebruik zou maken om te pogen de uitoefening van het zelfbeschikkingsrecht op een zo redelijk mogelijk ogenblik te doen plaatsvinden en waarborgen voor een zo groot mogelijke autonomie voor Nieuw-Guinea binnen Indonesisch staatsverband te verkrijgen.

HET IS DUIDELIJK dat, als Nederland deze koers, die zowel eervol als redelijk is, zou besluiten in te slaan, het afstand zal moeten doen van alle „lekker“-motieven, die tot dusver mede zijn politiek jegens Indonesië hebben bepaald.

Want in hoeverre is het besluit van 1949 om Nieuw-Guinea niet in te sluiten in de soevereiniteitsoverdracht, mede bepaald geweest door de behoefte Indonesië „lekker“ niet het gehele grondgebied van het voormalige Indië te geven?

En in hoeverre is de latere ontdekking van het zelfbeschikkingsbeginsel met betrekking tot Nieuw-Guinea gestimuleerd geweest door de overweging, dat wij Indonesië daarmee „lekker“ in een moeilijk parket zouden brengen?

Het is moeilijk dit precies na te gaan. Maar dat deze motieven al dan niet bewust, een rol hebben gespeeld, is wel zeker. Nu het echter inderdaad gaat om het belang en de toekomst van de Nieuw-guinese bevolking — een motief waar wij altijd zo de mond van vol hebben — mogen wij deze menselijke, al te menselijke motieven niet doen gelden.

In hetzelfde blad sprak een lezer nog deze eigen opinie uit:

Nieuw-Guinea en onze eer

Met veel belangstelling las ik uw „Dezer dagen“ van 18 augustus jl. In de eerste plaats om de brief van Tjalie Robinson, waar ik het volledig en van harte mee eens ben. In de tweede plaats om uw commentaar, dat naar mijn gevoelens bijna volledig juist is, maar op het laatste moment strandt in de zinsnede „voor onze generatie zou het onervol zijn Nieuw-Guinea terug te geven...“ omdat het onervol is over mensen te beschikken wie men — hoezeer ook ten onrechte — de belofte heeft gegeven dat zij over zich zelf zouden beschikken.“ Aan deze zo fatsoenlijke mening ligt ten grondslag een miskenning van enkele feiten. Hierover zou ik graag het volgende te berde willen

brengen naar aanleiding van mijn ervaringen in Nieuw-Guinea, waar ik tussen 1950 en 1957 werkzaam was en waar ik door mijn werk vrijwel de gehele noordkust en enige delen van het binnenland heb leren kennen.

In de eerste plaats ligt daar het feit, dat de Nederlandse politiek ten aanzien van Nieuw-Guinea niet gebaseerd is geweest op een behoorlijk onderzoek naar datgene wat strookte met het belang van zijn bevolking. Een onbevooroordeeld onderzoek naar datgene wat het Papoease belang zou dienen, heeft ontbroken. Het werd als vanzelfsprekend beschouwd, dat een beheer van westelijk Nieuw-Guinea door Indonesië niet in het Papoease belang was. Zo gezien worden beloften van toekomstige zelfbeschikking krachteloos, omdat ze in wezen niet het belang van de Papoea als uitgangspunt hebben, maar de rechtvaardigheid van de Nederlandse politiek. Het is een belofte aan Papoea's, die naar het voorgaande niet primair het Papoease belang dient. Het is zelfbedrog.

In de tweede plaats wil ik opmerken, dat hier te lande nog altijd de dwaling verkondigd en geloofd wordt, als zou „de Papoea“ pro-Nederlands zijn. Daarover het volgende: In wezen was en is de kwestie-Nieuw-Guinea een van de netelige minoriteitenproblemen van Nederlands-Indië. Het gaat om tussen de 7 - en 900.000 mensen, van wie in naam de helft onder Nederlands bestuur staat. Weer een helft daarvan, hooguit 250.000 bewoners in contact met de kust, heeft min of meer weet van het Nederlands-Indonesisch conflict inzake hun land. Aan de noord- en westkust is het nu zo, dat met name onder de jongeren een sterke pro-Indonesische stemming heerst. Indien het een minderheid is, wordt deze belangrijk door het feit dat er geen groep van betekenis tegenover staat met uitgewerkte andere staatkundige ideeën, en dat de groep der „neutralen“, dat wil zeggen: degenen die het bij voorbaat met de winnaar eens zijn, zeer groot is. Hieruit volgt, dat de meeste Papoea's die enigszins op de hoogte zijn van ons conflict, geen prijs stellen op onze beloften aan hun adres.

Dit is dan de kern van mijn bezwaar tegen uw mening, dat het oneervol zou zijn Nieuw-Guinea terug te geven. Het volgende moge ik duidelijkheidshalve nog toevoegen. De Nieuw-Guineenaar geeft een beeld van wat het Papoease volk denkt in deze kwestie. Dit neemt niet weg, dat in de „Parna“ reeds het voorstel tot driehoeksoverleg tussen Nederland-Indonesië-Nieuw-Guinea is geuit. Dat is in de eerste plaats een voorstel in het belang van de Papoea's, dat van Papoease zijde komt. Het biedt tevens de mogelijkheid dat men van Papoease zijde laat weten wat men wil.

Indien al stemmen opgaan voor een Melanesische federatie of zelfstandigheid, dan ligt daarvoor ons nog de taak te wijzen op het feit, dat het Papoease belang elders ligt, gezien o.a. historie, taal en economie.

Dr. S. FRANKEN
Hilversum.

Uit het artikel van M. van Blankenstein in „Het Parool“ nemen wij de aanhef:

Les der Historie: Gebrek aan kennis

Het probleem van Nieuw-Guinea is in Nederland in handen van dezelfde hulpeloosheid die het tot stand gebracht heeft, om van al wat eens in Indonesië politiek, economisch en cultureel door Nederland was opgebouwd en wat eens in de wereld veel bewondering en ook afgunst gewekt heeft, voor Nederland niets, helemaal niets over te laten. Behalve dan een leegte die er niet had hoeven te zijn. Zo grondig werk heeft ongelukkige dekolonisatie nergens elders verricht, zelfs niet in de Congo. En wat men nu in Nederland „de politiek“ pleegt te noemen heeft dat bewerkt. Nu staat men weer even hulpeloos met even klinkende frasen en met de voorspiegeling van oplossingen, die nooit oplossingen kunnen worden tegenover de laatste koloniale kwestie waaraan wij, bij wijze van vervolg-ramp, zijn blijven hangen. De oplossingen, die ons volk worden voorgedragen getuigen van de beanstigende onkunde of dwaze illusies van de bedenkers, wat de internationale werkelijkheid betreft.

Daarom heeft de groep-Rijkens in de laatste tijd aan laatdunkende aanvallen blootgestaan van verschillende kanten, in het bijzonder in de Eerste

Kamer en in ten dele door de regering geïnspireerde publikaties. Zo heeft het Eerste-Kamerlid Algra honend gesproken van „zakenlieden“, die zich vermaten zich te bemoeien met zaken, die in onze democratie aan een esoterische groep van regeerders die ze met onfeilbare zekerheid behandelen, horen te worden overgelaten. Hebben zij en anderen, die zo spreken, daartoe het recht? Waartoe na-oorlogse staatsmanswijsheid in het internationale veld ons gebracht heeft, weten we nu. In haar laatste mededeling zegt de groep-Rijkens gevormd te zijn uit personen „zowel uit zaken als uit andere kringen, die een niet te verwaarlozen ervaring vertegenwoordigen betreffende de verhoudingen in Indonesië en in de wereld“.

Dit is geen aanmatiging. In hun midden bevinden zich mannen, die een grote rol hebben gespeeld bij de opbouw en de uitbouw van de economische imperia, die een nieuwe trots vormen van ons land. Daarvoor waren nodig verbeeldingskracht, inzicht in de wereldverhoudingen, vooruitziende blik, durf om te handelen en psychologisch, dus diplomatiek begrip. Zij hebben er toe bijgedragen dat het vacuüm, door onze regeringspolitiek van het verlies van Indonesië gevreesd en juist daardoor geschapen, in een welvaart is verkeerd alsof nooit een ander imperium verspeeld was.

Tenslotte uit de NRC van 26 aug. dit eigen bericht van een DPA-correspondent uit Hongkong:

„Indonesië Politiek en Economisch vooruit“

BONN, aug. — Een zeer positieve indruk van de politieke invloed van Indonesië en van de economische toestand van dat land heeft Budewig, de correspondent van het Duitse Persagentschap (D.P.A.) te Hongkong, gegeven. Hij schrijft dat de afgelopen anderhalf jaar Indonesië politiek en economisch een sprong vooruit heeft gemaakt die voor Zuidoostaziatische verhoudingen buitengewoon is. Op het terrein van de buitenlandse politiek heeft het driemanschap Sukarno-Nasser-Tito zo aan gewicht gewonnen, dat het in Azië en in Afrika Nehroe, de vader van het neutralisme, bijna naar de achtergrond heeft gedrongen. Tevens is Sukarno een begeerd man in het Westen en in het Oosten geworden. Hij was de eerste Aziatische staatsman, die door president Kennedy is ontvangen, zijn optreden en zijn ontvangst te Moskou en te Peking juni jl. leken op triomftochten, aldus Budewig.

Deze buitenlandse politieke kant van de vooruitgang van Indonesië, die volgens Budewig algemeen bekend moet zijn, wordt echter aangevuld met politieke en economische successen in het binnenland, die vrijwel onopgemerkt zijn gebleven. Op het terrein van de binnenlandse politiek hebben Sukarno en Nasution definitief de overwinning behaald op de rebelle van de jonge kolonels. Voor hun aanhangers is het aanbod tot amnestie voor 5 oktober gedaan, te Djakarta is men er van overtuigd dat voordien de laatste rebellen zich zullen hebben overgegeven.

Begin van sanering
De andere grote moeilijkheid van Indonesië, de onstabiele, ongeordende economische politiek, toont eveneens een begin van sanering. In het nieuwe economische plan van Indonesië is de droom van premature bouw van staalfabrieken en andere grote projecten voorlopig opgegeven. Indonesië wil in de eerste plaats de produktie van die goederen bevorderen die tot nog toe de uitgaven voor de invoer omhoog hebben gedreven: uitbreiding van de rijstproduktie, eigen produktie van papier, cement, kunstmest en textiel. Tevens is Indonesië een campagne voor de uitvoer begonnen, waarmee het hoopt kapitaal te krijgen voor de verdere uitbreiding van zijn economie. Reeds in 1960 heeft Indonesië meer uitgevoerd dan in 1959, maar daar tegenover heeft het meer ingevoerd, zodat het uitvoeroverschot lager was. In zijn thans inderdaad sterke positie onderhandeld Sukarno met Oost en West en met de neutralen over hulp, om kredieten en ondersteuning voor zijn eis op Nieuw-Guinea. Te Peking heeft hij de Chinese eis om Taiwan uitdrukkelijk ondersteund en de theorie van de twee China's verworpen. Daarvoor heeft hij van Peking de volle ondersteuning gekregen voor zijn buitenlandse politiek.

Lees verder pag. 10

TONG TONG VOOR EEN INDISCH HOFJE

Zeer geachte Heer Robinson,

Ik moge U met de onder volgende actualiteit komen lastig vallen. In Nederland bestaan sinds jaar en dag voor ouden van dagen naast de zg. Gemeentelike Kerkelijke bejaardentehuizen ook door particulieren in de oudheid uit rijke beurs gestichte Hofjes, waar oude dames — weduwen of alleenstaanden — tegen minimale huurkosten een klein 2 kamerhuisje konden huren met vrij licht/gas/watergebruik. Aan deze Hofjes zijn Besturen verbonden waaraan men zich kan richten met verzoek om event. opname. Deze Hofjes staan op eigendomsgrond binnen muren en hebben meestal een toegangspoort of deur.

Het is voor alleenstaande dames uit **INDONESIE** — naar mij is gebleken — **ONMOGELIJK** hierin huisvesting te krijgen na pensioenering bijvoorbeeld, als zou dit een apart soort „concurrentie“ in persoonlijke belangen betekenen t.o.v. de vrouwelijke bevolking in Nederland. De sociale werkster, die deze aangelegenheid voor mij met enkele Besturen zou opnemen, berichtte mij over de bezwaren tot opname van **INDISCHE** dames...

Is het niet mogelijk, dat uw Vereniging **TONG-TONG** een of meer ruime belendende percelen voor dit doel aanvraagt, maar dan als 't U blijft alleen voor oudere alleenstaande dames uit Indië, die in de **Hollandse Hofjes** blijkbaar niet welkom zijn!

De meesten van ons hebben wel enkele meubeltjes om mede te brengen zodat het voor uw Vereniging in hoofdzaak neer zou komen op gestoffeerde ruimten met gas op de kamers die tegen billijke huur, aangepast aan de kleine **Holl. pensioentjes** eventueel bij U te betrekken zijn.

Ik zou het ten zeerste op prijs stellen enig antwoord op dit idee van U te mogen tegemoet zien. Het is natuurlijk doodeenvoudig te zeggen: ik ga naar de steun, maar niet een ieder zal zich door de omstandigheden, zoals wij die in Indonesië meemaakten, omverlopen en breken. Wij hebben allemaal het woord vernedering leren spellen, schrijven om niet te zeggen leren verteren hier.

Hotel- en pensiekamers (ook bij particulieren) zijn overal schreeuwend duur, verhuizen brengt geen verbetering en leek mij de enige oplossing voor de kleine Indische beurs — althans voor alleenstaande oudere dames — in een „Indisch“ Hofje te kunnen wonen in het Haagje waar we nu eenmaal zijn en nog werken. Al ben ik van plan na pensioenering in maart 1963 te blijven doorwerken, dan zal dit toch geheel afhangen van de bereidheid van de werkgever om gepensioeneerden

in dienst te willen nemen; wij kwamen vrijwel allen op de meest ongunstige tijd in ons bestaan hier om in een nieuwe werkkring **OPNIEUW** te beginnen. De volle 40 dienstjaren, voor een vol pensioen, zullen er maar voor een enkele nog mogelijk zijn te halen. De doorsnee gepensioeneerde kan de kamershuren praktisch niet opbrengen naast de verdere kosten van onderhoud, kleding/schoeisel/transport. U neemt het mij s.v.p. niet kwalijk uw aandacht voor de onvermijdelijke bij deze categorie uit Indië voor de deur staande „stille armoe“ te vragen. Als uw Vereniging dit op haar werkprogramma zou willen plaatsen ligt bij ondergetekende de 2e vraag klaar: mag ik bij voorbaat preferentie bij U vragen voor een (zonnige) kamer, dan zeg ik de huidige woonruimte in het pension nu al op. Ik bied U mijn vriendelijke groet aan en teken, gaarne,

Mej. G. A. SPOEL.

1. Het is dus een feit dat blijkbaar de Staatszorg in Nederland onvoldoende is en de menselijke hulpvermogens te klein zijn om alleenstaanden in hun laatste levensjaren enig geluk te geven. Daarom slaan **particulieren** de handen ineen en stichten voor een bepaalde groep hofjes. Het is evenzeer begrijpelijk dat men dan ook moeilijk kan toestaan dat „vreemde snoeshanen“ in dat hofje komen. Logisch: eigen initiatief schept eigen voorkeur.

2. De Indischman ziet dat nog steeds slecht in. Hij denkt dat zijn „ouwedag“ beres is en doet nu niets om in de toekomst wat te doen. Als hij het nu goed heeft, denkt hij aan geen andere onprettige mogelijkheden elders of later (de spijtoptanten hebben maar kleine belangstelling — aan dalende conjuncturen of overbevolking wil niemand denken). Daarom is ook zijn offervaardigheid zo klein. Zo'n Nederlandse actie als „Van Hart tot Hart“ brengt elke keer weer tienduizenden guldens op, bedden, rolstoelen, alles. Hulpacties bij Tong-Tong hebben een triest verloop. Een Kunstkring loopt flauw (Ah, ik heb er niks aan, ah!) Niemand denkt aan zijn „ouwe dag“, laat staan aan anderzins ouwedag. Nochtans komt eens die dag. Wie of wat kan dan helpen?

3. Nochtans is de Indischman daarom niet slecht. Wij komen uit Indië, waar niemand bezorgd hoefde te zijn om zijn ouwe dag. Altijd was er wel een familielid of kennis met een paviljoenkamertje. Op zijn minst wel een trouwe baboe of kendoh om te helpen. En hoe klein een pensioen ook was, leven kon je er altijd van in het land „waar men leeft van 2½ cent per dag“. Alleen moet de Indischman toch wel bedenken dat Holland „harder“ is. En dat het indekken tegen nood later (in de zomer hard werken voor de winter) een bestaansnoodzaak is. De fabel van De Krekel en de Mier bestaat niet voor niets! Wie nu zorgeloos voortthuppelt, zit straks in nood.

4. Tjalie heeft al zoveel plannetjes gemaakt die mis liepen (wat is die Tjalie toch een idioot!), gaat nu eens iemand anders plannen maken en uitwerken? B. v. om een Stichting te maken: „Het Indische Hofje“? Waar U, mevrouw, als U straks „Omaatje alleen“ geworden bent, een vertrouwde en begripvolle sfeer vindt? Wat garandeert Uw man, Uw zonen, het eeuwige leven en de eeuwige rijkdom? En U, mannen, kunt U NU nog tijd en wat losse dubbeltjes vrij maken om zo'n mooi paviljoen te maken voor de vrouwen en moeders van vandaag? Heeft U wel aan alles gedacht? Bent U wel „safe en binnen“? Maar wilt U dan mee denken, voelen en werken voor ouden-van-dagen die nu (helaas) niet zo ver kunnen zien als U?

5. Stuur geen adhaesie-betuingingen aan Tong-Tong. Stuur werk en geld. Stuur mensen die het werk ervoor willen opzetten. Stuur geen arrogante brieven met „bewijzen“ dat het niet hoeft. Er kan nooit hulp genoeg worden opgebracht voor alle droevenissen die nog komen kunnen. Ah, het „verhaaltje“ van de zeven vette en de zeven magere koeien. Van de zeven „dwaze magden“. Wij kennen ze zo goed — als verhaaltje. Bestaat de Bijbel voor ons, Christenen, als verhalenboek of als levende richtlijn?

T.R.

HET RIMBOE CADEAUTJE

Zwerper was al een tiental jaren rimboeman, toen ook hem overkwam, hetgeen velen overkwam, overkomt en nog overkomt zal. Verliefd, verloofd, verloren, zoals z'n dochtertje pleegt te zeggen. Zijn aanstaand vrouwtje had diep medelijden met hem, vanwege alle „ontbering“ en „elende“, welke hem telkens weer in de rimboe wachtten en zon er op, hoe ze hem nu eens iets kon geven, waar hij wat aan had. Want in de aanvang gebeuren vrouwtje had diep medelijden! Met haar spaarpotje toog ze naar een van de mooiste en duurste toko's van Batavia en kocht daar een keurig geellere reisnecessaire. Iedereen kent zo'n luxe artikel wel, het schittert en straalt, te mooi haast om aan te raken. En — misschien ietwat egoïstisch — voegde zij daarbij een prachtig, ook al geellere handtasje, inhoudende vloeiempap, vouwbeen en verder schrijfgerei. Blij, dat ze zo goed geslaagd was, reikte ze te me en ander met een afwachtende blik over. Ik speelde de komedie, die in het leven zo dikwijls gespeeld moet worden en was er ó zo blij mee, „wat lief en wat een pracht-idee!“

Ik moest er erg zuinig op zijn, want het was erg duur. Het laatste behoefde ze me niet te zeggen, het eerste beloofde ik plechtig. En, ik heb mijn woord gehouden... want ik heb die bullen nooit meegenomen naar de rimboe, maar ze stikem en zorgvuldig opgeborgen.

Later, toen mijn vrouwtje zag, wát voor toilet-uitrusting — en kam en borstel in een handwasje en een schrijfblok, ergens in een hoekje van een tot koffertje omgetoverd petroleumblik verstopt — lachte ze zelf om haar Rimboe-uitrusting van uit de verlovingsstijd.

Toen haalde ik uit de kast die zo goed bedoelde geschenken uit die droomperiode en schonk ze haar met een groots gebaar!

PAWIRO.

PEDJONGKORAN

De LEGENDE — misschien wel de GESCHIEDENIS van de graven te PEDJONGKORAN in de omgeving van het KRACHTSTATION te ANTJOL — (bedoelde graven liggen tussen dit station en het S.S.-station Tandjong-Priok) — verhaalt het volgende:

Tijdens het bewind van de VERENIGDE OOST-INDISCHE-COMPAGNIE (V.O.C.) werd de dapperere soldaat JONKER tot kapitein bevorderd. Hem werd bovendien heel veel beloofd met betrekking tot de opheffing van zijn land- en lotgenoten. Toen hem bleek dat de V.O.C. zich niet aan hare belofte hield, heeft hij geprotesteerd. De onenigheid van deze banden liep zo hoog, dat hij zich met zijn dienstrevoelver van het leven beroofde, echter niet dan na zijn vloek te hebben geuit ten aanzien van de Regering en de verzekering, dat hij ter plaatse van de zelfmoord „zou spoken“.

Of de zo vaak voorgekomen verschijning op de Priokse weg bij genoemd krachtstation verband houdt met de vloek van wijlen Kapitein JONKER — (Pedjongkoran is van zijn naam afgeleid) is moeilijk te bewijzen; wel veroorzaakte de zwarte gedaante, door velen opgemerkt, dodelijke ongelukken op dat punt van de weg van Djakarta naar Tandjong-Priok. Auto's reden het Antjol-kanaal in met de gevolgen van dien.

Het tweede graf is dat van wijlen Mevrouw Jonker.

P.B.

(Advertentie)

„INGET MATI“ & „AD PATRES“

Fa. Johs. Ouwejan & Zn.

Begravenis Onderneming

Opgericht 1924

Fred. Hendriklaan 7 - Den Haag

TEL.: 55.64.27 (2 lijnen)

Vervolg van pag. 9

Nw. GUINEA

In zijn politieke houding is Sukarno zeker scherper in zijn kritiek op de Westelijke mogendheden dan tegenover het Oostelijke blok, ondanks het feit dat Indonesië van de Ver. Staten meer economische steun heeft ontvangen dan van het Oosten. Sukarno ziet echter ook niet het feit over het hoofd dat hij bijv. van Polen (176 miljoen mark) meer economische hulp heeft gekregen dan bijv. van West-Duitsland (170 miljoen mark). Hij weet dat hij er wel bij vaart als hij van beide kanten hulp aanneemt. Een dergelijke politieke binding wil Sukarno kennelijk alleen bij de club van drie, Nas-ser, Tito en hij zelf.

Kredieten

Economisch blijkt de zelfbewuste onafhankelijke positie van Sukarno uit het feit dat hij van alle kanten kredieten aanneemt, dat hij bommenwerpers van het type TU 16 in Moskou koopt, andere wapens in Zuid-Slavië en in het Westen betreft en dat hij de aankoop van een vliegkampschip „in de Sowjetunie of in enig ander land“ heeft aangekondigd. Slechts op één punt is Sukarno onverbiddelijk, hij aanvaardt kredieten van elk land, maar hij laat geen cent buitenlandse investering in zijn land toe. Indonesië wil na de politieke onafhankelijkheid ook de economische zelfstandigheid bereiken. Het wil echter geen politiek van autarkie voeren. De betrekkingen met het buitenland zullen worden uitgebreid. Indonesië is voornemens een bank voor de ontwikkeling op te richten, met filialen in het buitenland. Het eerste filiaal zal volgens dr. Yamin, de voorzitter van de Indonesische planningsraad, waarschijnlijk te Frankfort aan de Main komen, filialen te New York, Londen en Tokio zullen volgen.

„DUTCH REFUGEEES FELLOWSHIP”

Sponsoravond gehouden op 24 Juni 1961 te San Diego

Daar had je die sfeer weer, die gezellige Indische sfeer, die ons mensen uit Indië zo intens lief is. De sfeer van samenwerking, de sfeer van elkander begrijpen.

Klokslag 1 uur n.m. kwam een ieder binnengerend met dozen, boxes, potten, pannen palmladeren, planten, bloemen etc. etc. De zaal was een menigmoes van mensen, die overliepen van energie. Energie, die in de beginne niet in de juiste richting gebruikt werd (dit door de welbekende „zenuw”) waardoor boxes, potten en pannen wel duizendmaal van links naar rechts werden gesleept om uiteindelijk daar te belanden waar ze niet behoorden te zijn...

Deze stemming deed ons allen denken aan de voorbereidingen van diverse bekende fuifjes in Indië, zoals de grote schooltuiven in de soos, de club-avondjes in verschillende clubzalen etc. etc., waar in de middag een ieder meehielp de zaal een gezellige „finishing touch” te geven.

Zo was deze middag op de 24e Juni 1961. De zon scheen net zo warm en net zo heerlijk (al transpireerden we ons dood) als in Indië. Een ieder was net zo druk in de weer als tempo doelloe, de hele gemeenschap was met een grote gelukkige familie, een ieder vond zijn eigen hoekje om te helpen en ik moet zeggen, dat wat 5 uren later uit deze chaos getoverd was, in één woord: „daverend” genoemd mag worden. De tafels waren gedekt voor ongeveer 220 personen, iedere plaats voorzien van de naam der gast. Het wit damastafelpapier, gedecoreerd met witte schelpen waarin gekleurde bloemetjes, rose kaarsen, rose servetjes en witte schuimplastic bekertjes (een nieuw snufje hier in Amerika) zagen er correct gezellig uit. Het podium was smaakvol opgemaakt met diverse sarongs waaruit hier en daar het groen van een groot waaler-palmblad snoezig tevoorschijn kwam. In de hoeken van de eet- en expositiezaal stonden diverse levende planten zoals, palmen, kembang sepatoe, pisang en katja piring. De expositie was in één woord: af! Niemand heeft ooit kunnen dromen dat door onze mensen zoveel moois uit ons dierbaar Indië was mede genomen. Het was een pracht collectie van diverse stukken zoals: Djapara's houtsnijwerk, filigrain zilverwerk van Kota-Gedang, Djocja's zilverwerk, Bali-beeldjes, leerbewerking van diverse plaatsen, schilderstukken, handgeweven slendangs en kleden uit alle delen, bamboebewerking, de mooiste sarongs in honderden motieven, boeken, bladen etc. etc. In één woord: ongelooflijk! En ongelooflijk kostbaar!

Om 7 uur kwamen de gasten zich melden en direct ná de officiële begroeting werd een aanvang gemaakt met het diner. Nadat een ieder zijn plaats had ingenomen werd door de voorzitter, de heer John van Buuren, een toespraak gehouden waarin hij verschillende gasten een hartelijk welkom heette. Deze waren in de allereerste plaats, de afgevaardigde van de Burgemeester, Mrs. Helen Cobb en haar echtgenoot, Mr. Blome, Ned. Immigratie attaché verbonden aan het Ned. Consulaat te Los Angeles, Mr. Lapré, directeur van de emigratiedienst te den Haag, die hier op doorreis was, Mrs. Ethel Johnson, afgevaardigde „Museum of Man” hier in San Diego en haar echtgenoot en af-

gevaardigde van the House of Holland, Mr. Ducharon, De Ned. Vice-Consul, de heer Lubach kon door omstandigheden helaas niet aanwezig zijn.

Na enkele woorden van dank aan de vice voorzitter en organisatrice van deze avond Mrs. Edith Attinger en haar staf: de manager Mr. Pete Junger voor zijn welwillende medewerking, het echtpaar Reinold-Grace Spaan voor het schilderen van de menu's, die schilderstukken op zichzelf waren, en Mr. Joop Cinqualbré, voor zijn schilderstuk „De tani en zijn twee karbouwen”, werden door Mrs. Helen Cobb, Mr. Blome, en Mr. Lapré waardeerende woorden uitgesproken aan het adres van de zo jonge en toch zo krachtige vereniging, „The Dutch Refugees Fellowship”, die beslist verschillend van menig andere immigranten-organisaties, die zij tot nog toe hadden bezocht.

De heer Rinus Leydecker werd speciaal door de voorzitter naar voren geroepen voor zijn gebed, in dichtvorm, in het engels, gemaakt op de Amerikaanse Constitutie, waarbij na voorlezing hiervan,

het ingelijste stuk aan de afgevaardigde van de Burgemeester Mrs. H. Cobb werd overgedragen. Zij beloofde, dat dit prachtgedicht een plaatsje zou krijgen in één van de City-halls (gemeentehuis). De pledge of allegiance werd door de voorzitter opgedragen aan de commissaris Mr. Bill Merghart. Na de pledge gaf Rev. Dr. Coughdon de invocatie, waarna door een ieder met graagte aan de rijsttafel werd begonnen. Voor vele Amerikanen was menig gerecht een nieuwtje en moest vooral de welbekende sambal-badjak met alle voorzichtigheid en omschrijving aangeboden worden. Dat een ieder zich de rijsttafel liet smaken, bewezen de bijgevoelde rijstkommen en andere schalen. Tijdens het diner werd door Candia Kleian diverse dansen uitgevoerd zoals: serimpih, tarikpiring en hindu-dans. De fakir-hypnose, die door haar en haar echtgenoot werd voorgedragen, werd door een ieder met ingehouden adem gevolgd, dit was wel iets zeer bijzonders en fascinerend.

Dat Terang-Boelan en Ninah Bobo, gezongen door de welbekende Amerikaanse opera-zangeres (tevens sponsor van de fam Spaan) Mrs. Mirabel Millard, in het maleis, geweldig insloeg, behoeft geen betoog. Zij werd hierbij begeleid door Mrs. Grace Spaan op de piano.

De voorzitter en zijn echtgenote verrasten de afgevaardigde van Museum of Man te San D. met het

Het feest-comité in San Diego dat met maar drie dagen voorbereiding een drukbezochte sam-sam uit de grond wist te stampen met een gezellig feest-programma en een tjokvol buffet. Het gemiddelde Indische gezin in de U.S. heeft geleerd stevig zelf aan te pakken, heeft ook minder last van het oude „ieder-voor-zich... enz.-complex”. We hebben de overtuiging dat deze jongelui in de nabije toekomst nog veel van zich zullen laten horen.

aanbieden van een zeer kostbare filigrain zilverwerk-set (huisjes) van Kota-Gedang Sumatra W. kust, wat door hun werd medegenomen bij het verlaten van Indië en dit werd door Mrs. Ethel Johnson bijzonder geapprecieerd.

De Hr. Merghart gaf ook enkele ons zo bekende liedjes weg, waarbij hij zichzelf begeleidde op zijn gitaar.

Na afloop van het diner werd door de voorzitter een speciaal woord van dank uitgesproken aan de 7 kooksters, de 12 meisjes, die de gasten op uitmuntende wijze bedienden tijdens het diner en aan de onvermoeide helpsters in de keuken tijdens het diner.

Fluks werden de tafels aan kant gezet om de danslustigen een kansje te geven hun kunsten in allerlei vorm ten uitvoer te brengen en werd tussentijds door de ceremoniemeester, de heer Richard Landegent, op gezellige wijze hierin afwisseling gebracht met diverse spelletjes zoals stoelen-, balonnen-, krantendans etc. etc.

Dat deze fantastische avond door allen zeer gewaardeerd is geworden, blijkt uit de vele verzoeken om, bij een eventueel andere party, onze Am-vrinden beslist niet te vergeten.

Moge wij, mensen, met dezelfde background, die het lief en leed in ons mooi Indië hebben leren delen, dit geven en nemen, in dit nieuwe vaderland weer op een krachtige wijze uitdragen.

Namens het Bestuur van de „Dutch Refugees Fellowship”.

EDITH ATTINGER

Links en rechts: de collectie Indonesische kunst, die grote bewondering kreeg van de Amerikaanse gasten. Midden: de gastvrouwen van San Diego.

het rond met desastreuze gevolgen voor onze ge- steven witte linnen pakken. De meisjes, die voor zulke aardigheden niet altijd de juiste waardering hadden, staken soms hun vinger op om beklag over ons in te dienen.

Onze hoofdonderwijzer was een kort aangeboden man wiens hand nogal eens gemakkelijk uitschoot. Hij huldigde de methode om twee jongens, die el- kaar waren aangevlogen, eerst uit elkaar te trekken en hun daarna de kans te geven, het onder zijn toezicht samen „eerlijk uit te vechten”. Indien zij daarvoor niet voelden, mocht ieder van hen de ander een ferme opstopper geven, die door het slachtoffer „als een man” geïncasseerd diende te worden. Waarop de vrede hersteld werd geacht. Iets in deze nuchtere regeling van een geschil tus- sen jongens — onder de ogen van een volwassene die zelfs de aanleiding er toe niet kende — stond mij tegen; ik voelde er een vernedering en een in- discretie in. Nog dieper schokte het mij toen onze hoofdonderwijzer — in drift, toegegeven — een lange slungelachtige, bijzonder donker getinte jon- gen met de bijnaam „Tombong” in het Maleis toe- beet om neer te hurken: „Djongkok!” De jongen had genoeg trots om zich af te wenden en weg te lopen; hij keerde ook niet terug toen hem dit met scherpe stem bevolen werd. Hoe het verder afge- lopen is, weet ik niet meer. Het geheel leek me geen gelukkig staaltje van opvoedkunde.

Na schooltijd werden er vrijwel dagelijks kwesties uitgevochten zonder dat er een volwassene als on- gevraagde scheidsrechter bij aanwezig was. Dit ge- schiedde in „de Citadel”, (een stil park aan de overzijde van de Tjiluwong). Het conflict was meestal in het speekwartier ontstaan; bij het knik- keren vielen een paar boze woorden, of een jongen vernam van z'n makkers dat een ander zich kwet- send over hem had uitgelaten. Tijdens de les volgde dan een formele uitdaging via een onder de bank doorgeschoven papiertje, en als om één uur de bel rinkelde, trokken de twee partijen met hun secun- danten en een grote nasleep van belangstellenden naar het bewuste park.

Ik besefte dat ook ik daarginds niet gemist kon worden, en zo gebeurde het dan nogal eens dat mijn zuster (ik zal nu maar niet langer van mijn zusje spreken) vergeefs naar mij rondkeek wanneer ze me kwam afhalen in onze deeleman (die het eerst langs haar school aan het Koningsplein-Oost reed) en wel begreep dat ik of moest schoolluizen of door mijn plichten naar de Citadel was geroepen. „Goed, teroes sadja dan maar weer,” zei ze tegen de koetsier in het koeterwaals dat zij en haar vriendinnen uit een soort snobisme cultiveerden — zij leerde onze baboe Nederlands! — en de deeleman rolde zonder mij weg. Geld voor een sado had ik niet; mijn eerste fiets (later het mid- delpunt van mijn bestaan) liet nog op zich wach- ten, en ik moest naar huis lopen: een half uur of nog langer. Het gevaar van een zonnestek tartend, koos ik de kortste weg: dwars over het Konings- plein, waar geen vierkante meter schaduw was. De waarheid is dat ik als jongen een weerzin tegen vechten had; ik was er bang voor en zag het niet eens graag. Maar zoiets tegenover jezelf toe te geven, is wéér iets anders. En natuurlijk — er valt een eer te verdedigen, of je dat nu prettig vindt of niet. Ik was groot voor mijn jaren en lenig en kwam tot de verrassende ontdekking dat ik mijn man wel stond, de paar keren dat ik een gevecht niet meer had kunnen ontwijken.

LEVEN

Hé däg, gezellig zeg, kom binnen. Ja, kom nou, even maar, gezellig toch? Je laat je overhalen en komt gezellig binnen. Een kamer vol mensen en een hartelijke begroeting volgt. En?, hoe gaat het zeg, we hebben je allang niet gezien”. Je schroeft je op tot dezelfde uitbundigheid en de grapjes en verhaaltjes gaan lachend en proestend over en weer. Allemaal aardige mensen. De zeur- piet in je hart zeurt: „Wat doe je hier, kom ga mee naar huis”. Ik zeg: „Wat doe ik thuis?” We eten en drinken en roken tegen de klippen op. De tijd gaat gelukkig snel. Het hoort bij het leven, de tijd te doden. Je krijgt een prop in je keel. Het geheel is onwerkelijk vijandig. Maar toch zeg je als je eindelijk weer opstapt: „Wan- neer komen jullie nou eens zeg. Doe het nou ge- zellig toch, enz”, zie boven...

LEZERES

Om sterk te zijn en een goede kans te maken als overwinnaar uit het strijdperk te treden, behoefde is slechts driftig te worden. Maar het lag misschien nu eenmaal niet in mijn aard, mijn zelfbeheersing snel te verliezen — bovendien was ik al jong ge- neigd een zaak van meer dan één kant te bezien (essentiële vereiste voor een romancier). Heeft men echter eenmaal leren twijfelen aan het onweerleg- bare van het eigen gelijk, dan ontbreekt de eerste voorwaarde voor een met succes gevoerd gevecht: de rotsvaste overtuiging het recht aan z'n kant te hebben. En verder herinner ik mij nog heel goed hoe tijdens zo'n verhitte worstelpartij de fysieke aanraking met mijn tegenstander mij een verwar- rende, pijnlijke gewaarwording schonk. Ik voelde ineens hevig en op vreemde wijze zijn menselijk- heid... dat hij niet anders was dan ik. Zó nabij kwam hij mij, dat ik hem mijn vriend zou willen noemen, en ik besefte nu dat ik tevoren eigenlijk niets van hem geweten had.

Een gevecht duurde tot een van de twee kempa- nen met de schouders tegen de grond werd gedrukt en zich niet meer kon oprichten; dan moest hij om vergeving vragen (dat gebeurde altijd bij de Ma- leis: „Minta ampoen”); waarom niet in het Neder- lands, kan ik niet zeggen); na aan die eis te heb- ben voldaan, kreeg hij ter lering misschien nog een mep, maar daarna werd hij losgelaten; beide jongens stonden op en klopten zich het stof van de kleren. En daarmee was de zaak beslecht; alles spoedde zich terug naar de school, waar geduldig nog enkele rijtuigjes stonden te wachten en een kluwen zorgeloos op een hoop gesmeten fietsen ontward werd; onderweg werd er kritisch commen- taar op het gevecht geleverd; soms waren de regels van fair play overschreden, vonden we. Verder zaten we vol technische termen als „Nelsongreep” en „dubbele Nelson”; wat ze betekenden, weet ik nu niet meer; misschien wist ik het toen ook niet precies, maar het stond flink om met zulke vak- taal te scherpen.

Later, als ik alleen was, kroop dan steeds weer de onbehagelijke gedachte in me omhoog dat zulk een gevecht toch nooit eerlijk kon zijn. De sterkste won het... was dáármeé ook zijn gelijk bewezen? Eerder onderdeel: de verslagene kreeg moreel ge- gelijk, reeds omdat hij, hoewel hij de zwakste was en dat instinctief geweten moest hebben, tóch de strijd had aangedurfd. Dat maakte hem tot de ware held en overwinnaar en schonk hem de geheime

Wat velen, zelfs Oud-Indischgasten, niet weten

Vaak hoort men vertellen, dat Sukarno de Neder- landers en alles, wat Nederlands is zo haat omdat hij een onwettig kind zou zijn van een Neder- lander en een Indonesische vrouw. Men dicht de eer van dit vaderschap afwisselend toe aan een hoog Bestuursambtenaar en ook Teun Ottolan- der, de bekende Java-planter-pionier komt ervoor in aanmerking. (Althans in de onwetende volks- mond.)

Dat dergelijke verhalen op reine en kwaadaardige fantasie berusten, blijkt uit wat mijn vriend en oud-Collega, G. L. Tichelman, na zijn Bestuurs- loopbaan verbonden aan het Koloniaal Instituut, later Koninklijk Instituut voor de Tropen, te Am- sterdam, mij ter zake eens schreef naar aanleiding van een door ons in de krant gelezen onthulling en daarover gevoerde briefwisseling.

„Naam van Sukarno's vader: Sosrodihardjo, een echt Javaanse naam.

De moeder was een eenvoudige Balische vrouw, niet behorend tot de Triwangsa (Balinese adel). Sosrodihardjo was langer dan veertig jaar bij het onderwijs in Nederlands Indië werkzaam, laatst- lijk als leraar aan de Kweekschool voor Inlandse Onderwijzers. Hij was beëdigd met de Grote en de Kleine Gouden Ster van Verdiensten. Dit wa- ren hoge onderscheidingen, die slechts aan volko- men loyale en uitstekend-aangeschreven Inlandse Ambtenaren werden toegekend.

Hij bekostigde de opleiding van zijn veel-beloven- de zoon geheel uit eigen middelen, zulks in tegen- spraak met het verhaal, dat Sukarno op Gouverne- mentskosten zijn ingenieursopleiding genoten zou hebben.

Deze inlichtingen verkreeg de Heer Tichelman uit

(Advertentie)

JOHAN FABRICIUS

GORDEL VAN SMARAGD

Verhalen uit het oude Indië

272 bladzijden

Gebonden slechts f 4.90

Bij elke boekhandel

LEOPOLD — DEN HAAG

sympathie van ons allen.

Ik heb één keer met een Javaanse jongen gevoch- ten. Neen, niet echt gevochten, het was slechts stoeien; ik wilde alleen maar eens zien of ik hem „onder” zou kunnen krijgen; hij was ouder dan ik. Weer overviel mij halverwege onze worsteling ech- ter ineens dat beschamende gevoel van een onge- oorloofde en vreemd ontroerende fysieke vertrou- welijkheid tussen ons. Nimmer tevoren had ik een donker lichaam, behorend aan een mens van een ander ras, in mijn greep gevoeld; het warme, levende lichaam van een mij onbekende, die er recht op had in zijn menselijke waardigheid geëerbiedigd te worden.

Wat mij geheel en al verlamde, was de ontdekking dat hij zijn krachten niet werkelijk inspande. Hij respecteerde mij wel en kon of wilde niet vergeten dat ik een blanda was; dat hij het van mij dus in geen geval mocht winnen.

Heb ik dat geweten vóór ik hem stoeiend aanviel?

Ik hoop het niet en meen eerlijk te kunnen ge- tuigen dat mijn ontdekking me verraste. „Soedah, laten we maar uitscheiden,” zei ik en liet hem los; wij lachten beiden maar wat. Ik was toen nog niet zo lang terug op Java en heb later pas leren be- seffen dat de jongen het mij nooit vergeven zou hebben indien ik hem ten overstaan van zijn mak- kers met de schouders tegen de grond had gedrukt. Wie zal zeggen hoe diep de wond in zijn trots zou hebben ingevreten en welke wilde gedachten aan wraak in hem zouden zijn blijven opwoelen, ver- borgen onder een vriendelijke glimlach?

Kinderspel kan gevaarlijk zijn, wanneer het latente rassenhaat of sluimerende minderwaardigheidsge- voelens aan de oppervlakte brengt.

(wordt vervolgd)

volkomen betrouwbare en bevoegde bron, n.l. van een zijner medewerkers aan het K.I.T., verbonden aan de Afdeling Onderwijszaken van deze in- stelling. Deze zegsman was indertijd Hoofd van de Kweekschool, aan welke Sukarno's respectabele vader verbonden was.

Het verhaal, dat Sukarno een Europese vader ge- had zou hebben, berust dus volkomen op fantasie. Ik moge dit voorlichtend artikel besluiten met een rechtzetting betreffende de herkomst van de naam Indonesia.

Zomin als zoveel zaken, die de Indonesiërs van de Europeanen hebben afgekeken, is de naam Indo- nesia van Indonesische komaf.

Deze naam werd het eerst gebezigd ter aandui- ding van de Indische Archipel door de Duitse ethnograaf, Bastien in 1884.

Later, toen het Indonesische nationalisme ont- waakte en in Nederland door de daar studerende Indonesische jongelui gestimuleerd werd, werd die naam door de Indonesische Studentenvereniging „Perhimpunan Indonesia” te Leiden (Indone- sische Vereniging) in de praktijk toegepast.

L. A. L. KORTMAN

PANTOEN

Koetjing koeroes di atas papan.

Papanja kajoe djatie.

Saja koeroes boekan koerang makan.

Saja koeroes dari djantoeng ati.

E.D.B.

ONZE FICHEERDIENST

Vragen en Antwoorden

Terwijl we dit artikel gereedmaken, heerst nog overal de vakantiestemming. We zullen ditmaal geen nieuwe reeks vragen geven, doch ons beperken tot de oplossing van twee vragen, waarvoor veel belangstelling bestond, en die dus een uitvoeriger antwoord krijgen dan in de gewone rubriek mogelijk is.

Wat de ficheerdienst betreft, ontwikkelen onze medewerkers ondanks de zomer een uiterst verdienstelijke ijver. De huwelijken van Batavia zijn alle binnen, en Macassar is grotendeels gereed. De vierde jaargang van de Javase Courant, is ook alweer ingevoegd, en thans zijn we al weer bezig aan de vele grafchriften uit het beroemde en uiterst zeldzame Lapidarium Zeylanicum. In het begin van de 18e eeuw leefde Dr. Daniel Havar, een tijdgenoot van Valentijn, die op zijn reizen door Indië alle grafchriften, die hij ontmoette, vastlegde, en later in Rotterdam in druk uitgaf. Deze grafchriften komen niet voor bij Bloys van Treslong Prins, evenmin als een serie huwelijksinschrijvingen van huwelijken gesloten te Batavia en op Formosa van 1622-1660, die ongeveer een eeuw geleden gepubliceerd zijn in het tijdschrift de Navorscher uit registers, die Wijnaendts van Resandt niet bewerkt heeft. Voorts ontdekten we nog in een 18e eeuws tijdschrift: Maandelijksche Nederlandse Mercurius in de jaren 1782 en 1784-1788 een: Lijst der Getrouwen te Batavia, die een hiaat aanvullen in de door Wijnaendts van Resandt bewerkte registers, die in 1904 ontbraken. Voorts denken we ook nog over een fichering der registers van de kleine uitgave van Valentijn in 3 dln. in 80. Het werk zelf zouden we ook goed kunnen gebruiken, maar dat zal voorlopig wel een vrome wens blijken. Ten slotte nog een verzoek: Zijn er onder onze lezers of lezeressen, nog personen die een loket- of ladenkastje bezitten? Het behoefte geen hout te zijn ook metaal of zwaar carton kan helpen. Het gaat er slechts om de vele duizenden fiches, die binnenkomen, een behoorlijke plaats te verschaffen.

Vraag 29. Kleian.

Naar aanleiding dezer vraag kregen we op 23 juni een telefoontje van Mevrouw Kluijskens-Kleian te Scheveningen, wier gezondheid haar helaas niet meer veroorloofde de deur uit te komen, doch ons met alle genoegen een onderhoud wilde toestaan. Wij zijn hierdoor in staat, zowel wording als ontwikkeling en, helaas ook, heengaan van deze onvolprezen bron voor de geschiedenis van Indische families voor onze lezers vast te leggen. Frederik August Kleian, geb. te Utrecht '29-10-1843, was, ondanks de misschien wat uitheems aandoende familienaam, een rasechte totok (de naam zal dus oorspronkelijk wel Kleian een deeglijke Hollandse boerennaam, geweest zijn). Omstreeks de 70er jaren trok hij met twee zijner broers naar Java, één ervan kwam bij het binnenlands bestuur, de tweede Hendrik, geb. te Terneuzen 30-5-1852, exploiteerde een steen- en pannembakkerij te Padalarang, terwijl Frederik August officier der infanterie bij het K.N.I.L. werd, en na een eervolle carrière als Majoor titulair gepensioneerd. Hij vestigde zich te Weltevreden in Gang Kadiman 10, en zat al spoedig in allerlei comités, waarvoor men in die dagen een gepensioneerd officier graag charterde. Zo zette hij zich in voor een actie tot behoud van de Militaire School te Meester Cornelis en de daar sinds jaar en dag gevestigde opleiding.

Voor dit doel verzamelde hij de namen en adressen der oud-leerlingen, en toen dit meer algemeen bekend werd, ontstond het plan een adresboek voor het toenmalige Batavia samen te stellen. Kleian was een enthousiast man, en ontwierp toen het plan, dit adresboek voor geheel Indië klaar te maken, zonder vooraf te beseffen, dat hij daarmee een sisyphus-arbeid op zich nam, waaronder hij en zijn familie vier decennia gebukt zouden gaan. Begonnen werd met de nodige contacten te leggen, zowel met officiële instanties als met handel en cultures. Hierbij ontmoette hij veel onbegrip en officiële of officieuze tegenstand, doch nadat het werk eenmaal gedrukt was, kwam er geleidelijk meer inzicht. De eerste jaren waren bijzonder

zwaar, niet slechts dat Kleian zelf praktisch dag en nacht met dit werk bezig was, maar het bleek zelfs nodig om ter bestrijding der onkosten, die veel hoger bleken, dan oorspronkelijk geraamd was, de huizen die hij bezat, zwaar te verhypothekeren. Na het verzamelen van een lijst van alle ondernemingen moesten deze stuk voor stuk aangeschreven, en vaak meermalen aangemaand worden, wat, hoewel de porti aanmerkelijk lager waren dan heden ten dage, toch enorme bedragen verslond. Zolang de kinderen nog thuis waren, werden zij ook bij dat werk ingeschakeld.

Later, toen het Gouvernement het belang begon in te zien om over een complete adreslijst te kunnen beschikken, kwam er van haar zijde wat medewerking. In de eerste plaats kreeg Kleian vrijdom van port, vervolgens werden „mutatiestaten" ontworpen, die aan het Hoofd van de diverse gewesten werden toegezonden.

Hierop stonden de gegevens van het laatst verschenen deel, de Resident liet deze aan de onder hem gestelde ambtenaren doorzenden, die ze, na bijwerking, weer aan hem terug zonden. (Deze mededeling ontvingen we van een oud ambtenaar B.B. die tussen 1909-13 als posthouder op Amboen en Timor dienst deed.)

Voorts mocht het adresboek voortaan bij de Landsdrukkerij op de pers komen, terwijl het bindwerk bij het gevangeniswezen uitbesteed werd, wat de kosten natuurlijk gunstig beïnvloedde.

Anderzijds deed de grote stijging der Europese bevolking de omvang van het werk weer toenemen, terwijl de diverse bezuinigingsgolven vaak de gouvernementele gunsten bedreigden. Door het groter worden der kinderen moesten ook betaalde krachten in dienst worden genomen, zodat het adresboek tot het einde van de oude heer een zorgkind bleef. Na zijn overlijden op 15-10-1929, bijna 86 jaar oud, werd de exploitatie voortgezet door zijn zoon F. Kleian FAzn, die zijn vader bij het klimmen van diens jaren, steeds meer bijgestaan had. Helaas brak kort daarop de crisis uit, wat voor de uitgave weer veel moeilijkheden bracht. In die jaren mocht de firma echter veel steun en bijstand ondervinden van de NILMIJ en ook van enkele andere grote instellingen, daar de steun van het Gouvernement uiteraard zeer gereduceerd werd.

Juist toen de crisis over haar dieptepunt heen was, en er een betere toekomst te gloren scheen, overleed F. Kleian FAzn, op nog jeugdige leeftijd. Onder de nagelaten familieleden bleek niemand geschikt te zijn, de uitgave verder ter hand te nemen. De jaargang 1939 was slechts gedeeltelijk gereed, en er bleek niemand bereid te zijn, het werk in de bestaande vorm over te nemen. Daarop volgden onderhandelingen met het publiciteitskantoor Pauwe, maar eer deze een volgende jaargang hadden kunnen uitbrengen, brak de oorlog uit, de familie moest het oude familiehuys verlaten, en toen men na de kamptijd elkaar weer ontmoette, bleek niemand in Weltevreden meer te weten wat van de inhoud der paviljoens geworden was. Trouwens slechts weinig der in 1938 verzamelde gegevens zou geklopt hebben met de toenmalige toestand, en heden ten dage zou het geen zin meer hebben de namen en adressen der nog in Indonesië vertoevende Nederlanders te verzamelen. Meer zin zou een adresboek van Indische Nederlanders hebben, want wij weten uit ervaring dat velen hunner familieleden of oude sobats zoeken. Gelukkig weet in vele gevallen onze rubriek hen te helpen, en als te zijner tijd ook de vrouwsnamen uit enkele jaargangen van Kleian dank zij de goede zorgen van onze ficheerdienst op kaart zijn gebracht, zal dit nog in veel meer gevallen mogelijk blijken. Wij willen eindigen met een woord van bijzondere hulde aan Majoor Kleian, aan wiens initiatief, grote werkracht en opoffering het te danken is, dat we heden ten dage, ondanks het vele wat verloren ging, toch nog in staat zijn een beeld der Europese bevolking in de eerste vier decennia der 20e eeuw op te bouwen, een werk dat (niet alleen financieel) door zijn tijdgenoten nauwelijks gewaardeerd is!

Vraag 34: Sabandhaar.

Dit is weer zo'n ouderwetse succesvraag geweest,

waarop de antwoorden bij tientallen binnenstromen, alleen de lezers hielden Navorscher voor dommer, (sommigen kwamen daar rondweg vooruit) dan hij wel was. Hij vroeg namelijk niet: **Wat betekent Sabandhaar, maar: Wat verstonnd men tijdens de V.O.C. precies onder deze functie?** De betekenis van havenmeester was ons wel bekend, maar er zat, zoals we reeds terloops opmerkten, wel iets meer aan vast, en gelukkig kregen we van zeer deskundige zijde (oud-havenmeesters) precies de opgaven die we zochten.

Eerst de moderne betekenis: tussen 1922 en 1949 verstonnd men onder sjahbandar zowel het plaatselijk douanehoofd als de havenmeester, welke functies trouwens op kleinere plaatsen meestal door één ambtenaar bekleed werden. In de aller-kleinste kustplaatsjes behoorde de functie tot de vele bijbaantjes die door de d.d. B.B. ambtenaar werden vervuld, deze heren moesten nu eenmaal van alles verstonnd hebben! Het woord kwam veel voor in de zgn. praairbrieven of praairapporten voor inheemse vaartuigen, die door hun gezagvoerders (djoeragan's) bij aankomst in een haven moesten aangeboden worden en alle bijzonderheden over schip en lading dienden te bevatten. Later werd de havenmeester ook wel Kommandoer laot genoemd, welke term thans uit de gratie is, aangezien dit voor Indonesische oren, een te sterk koloniale bijmaak had.

In 1953 was de heer Mas Pardi, Kepalla Djawatan Pelajaran te Djakarta bezig met het samenstellen van een woordenlijst van nautische en aanverwante termen, waarin hij Kommandoer laot echter niet wenste op te nemen.

Merkwaardigerwijze geven de diverse Indische Encyclopedieën de Javaanse en Maleise vorm: **sabandar**, niet, wél de Arabische Sjah bandar, samengesteld uit de 2 Perzische woorden Sjah = vorst en bandar = haven. De Makassaarse en Boeginese spelling is **sabanarā**. En hier komen we nu aan onze vraag: In de div. oude reisjournalen uitgegeven door de Linschoten Vereniging, komt de functie voor als schagbandar, of schachbandar. Deze functionaris bestliste, of een schip ter plaatse negotie mocht bedrijven, terwijl hij verschuldigde heffingen hiervoor vaststelde en inde, waarbij hij zijn privé-belangen gans niet uit het oog verloor. Wanneer nu de Compénie contact wenste op te nemen met het regeringshoofd, al was het slechts voor het aanbieden van geschenken, dan diende dit door de Sjahbandar geregeld te worden. Dit was dus niet slechts een voorname, maar ook zeer lucratieve betrekking. Uiteraard heeft deze functie zich het langst gehandhaafd bij de onafhankelijke vorsten. Zo blijkt uit W. Marsden's History of Sumatra, ed. 1811, dat deze functionaris in Atjeh door de Sultan benoemd werd in belang der handelsaangelegenheden en dan ook optrad als scheidsrechter bij handelsgeschillen. Alleen hij kon vergunning tot handeldrijven verstrekken „which was done by lifting a goldenhafted Kriss over the head of the merchant who arrives, and without which, he dares not to land his goods".

Maar, hoe dankbaar ook voor het vele goede hem gezonden, kan Navorscher er helaas nog geen definitief antwoord uit distilleren, wat betreft de functie onder de V.O.C. in de 18e eeuw, waar de aanvraagster naar vroeg. Ongetwijfeld zal de onvolprezen Valentijn het er hier of daar wel over hebben, maar in het register op de 80 editie komt de term alweer niet voor. Vermoedelijk heeft de Compénie naar mate het gezag der inlandse vorsten verzwakte, de functie van shahbandar aan zich getrokken, en de vergunning tot handeldrijven in handen harer functionarissen gelegd. Maar resumerende: we weten nu iets meer over deze functie, vóór en in het begin der Compénie, we weten iets over de ietwat afgezakke waardigheid in de 19e en 20e eeuw, maar wat de functie in de bloeitijd der Compénie inhield, daarover hebben we slechts vermoedens!

De enige zekerheid berust op een mededeling van een onzer lezers dat de titel door de V.O.C. overgenomen is van de Javaanse Vorsten die de strand regenten van Sedajoe, Toeban, Lasam en Semarang deze titel toekeenden. Heeft de heer Schardijn te Haarlem daarover nadere gegevens? Ten slotte nog een opgave van een lezeres uit een puzzle-encyclopaedie, die deze naam verklaart als de leider van een Apenkolonie! Si non è vero. . .

NAVORSER

Voor abonnees:

f 3,50 per 3 regels, elke regel meer, één pop meer.

Voor niet-abonnees:

Dubbel tarief. Alléén bij vooruitbetaling.

ATTENTIE! Ting Tings onder nummer, welke opzending der brieven nodig maken, wordt het tarief met 50 cent (totaal) verhoogd.

De brieven op Ting Tings, waarvoor geen porto werd gestort, kunnen worden afgehaald aan ons kantoor: Prins Mauritslaan 36, Den Haag.

Te koop gevraagd door particulier:

Goede POSTZEGELVERZAMELING Nederland en o.g. of Europa. Bij voorkeur belangrijk object. Brieven m. omschr. en prijs onder No. 1450.

MOE of STIJF? Bel de toegang pidjit op telefoon 332610 Den Haag.

Th. H. van Soest, Keizersgracht 505, Amsterdam, koopt boeken over Indië (onverschillig welke taal en onderwerp).

De TOEKANG PIDJIT voor Vlaardingen is, Rudolf an Haack (Si Dolph), Joh. de Wittstraat 50b, tel. 01898-5550.

Welke jongedame tot 30 jaar wil corresponderen met Ind. jongen 27 jaar? Brieven Postbox 1776 Amsterdam.

GEZOCHT: Hulp in de huish., bij gezin m. 4 kind., in Rotterdam, intern, weekend vrij, werkster aanwezig. Brieven no. 1455.

GEZOCHT: Leerling-naaister en naaisters. Aanmelden; Frankenstraat 12, Den Haag.

Wie helpt mij aan het tegenw. adres van Hr. J. Ph. Houthuijsen ± 1940 te Poenten (Malang) gewoond hebbende?

L. J. v. Laar-Arends, Joh v. Oldenbarneveldtlaan 38, Den Haag.

Fonteyn en Co. Vlamingstraat 5, Den Haag, Tel. 11.66.11. voor IN en VERKOOP van 22 karaats gouden artikelen.

SCHOOLTIJD - TEENAGER'S TIJD!

Rimpelrokjes, maakloon vanaf f 2,50 bij „MARNELLI”, Frankenstraat 12, Den Haag, Tel. 542370.

ATELIERRUIMTE GEVRAAGD, liefst in Statenkwartier, Den Haag. Telefoon 542370.

TE KOOP of TE HUUR gevraagd ruime woning (of gedeelte) voor zelfbewoning in Den Haag of omstreken. Telefoon 070-775879.

MET SPOED AANGEB. emigrantenwoning (Den Haag) 4 kamerflat, compleet gemeubileerd. Te bezichtigen elke dag na 19 uur, Friezenveenstraat 48.

Bij Ind. Gem. Kamers, m.w.m.; kookgel., v.w., douche; telef. aanw. Mevr. v. Gerwen-Nigg, Jac. v. d. Doesstraat 101, Den Haag.

2 Kamers TE HUUR, met gebruik v. keuken, vaste wastafel. Thomsonlaan 109, Den Haag.

Wie kan mij helpen aan het adres van Trui Kopijn-Peters en Lena David? Voorh. Buitenzorg. Brieven onder no. 1458.

Vakschool voor Haute Couture

Geopend van af 15 september

Individuele opleiding voor diploma Haute Couture (klasse Modiste) in Den Haag - Frankenstraat 12 - Telefoon 54.23.70

Directrice: Mevrouw M. A. CIRCKENS

Dansschool van der Kraan

De alom bekende Dansschool uit Bandoeng (Indonesië) opent cursussen voor Beginners, Gevorderden en Gehuwden. - Zelf gevormde clubs genieten reductie

Dagelijks inschrijving aan de school, ook voor privélessen
Weimarstraat 133 - Den Haag - Telefoon 33.40.35

ADVERTEER IN *tong tong*

Fonteyn & Co. v/h te Djocja

Vlamingstraat 5 - Den Haag
Telef. 11.66.77

Brijlanten Oorknoppen en Markiesringen

in 24 karaats goud
DIVERSE PRIJZEN

TE AMSTERDAM AANGEBODEN

Gebruik van gedeelte benedenhuis met tuintje. Huur vrij. Gas en Licht nader te regelen. Gest. te betrekken. Zeer voordelig voor gepens. of ouder echtpaar z. kinderen. Als tegenprestatie verzocht telefoonbediening en lichte werkzaamheden bij arts. Brieven onder No. 1456 Tong Tong

Steeds meer tevreden afnemers kopen thans: Ketjap „SEDEP” per grote fles 600 cc. f 2.75 „SEDEP SPECIAAL”, sterk geconcentreerd per fles 600 cc. f 3.50

DEN HAAG:

Toko Betawi, Kon. Emmakade 114, Tel. 332610

Poelier A. Waal, Dierenselaan 38, ook Loempiavellen, Telefoon 390941

Vishandel Moerkamp, Zuidlarenstraat 80, ook Ind. Produkten

Levensmiddelenbedrijf M. Keesmaat, Groenesteinstraat 83, Telefoon 392596

v. d. Kraats Vishandel, Heeswijkplein 86, Telefoon 325651

v. d. Kraats Vishandel, Withuisstraat 22, hoek Gouverneurlaan

Poelier Ruardy, Ambachtsgaarde 152, Telefoon 660684

Toko Toet, Beeklaan 376, Telefoon 398524

Toko Toet, Leijweg 867, Telefoon 660225

Tante Dora, (Grote Markt)

Vishandel A. J. v. Wijk, Bouwlustlaan 111, Telefoon 665778

Toko Bernhard, v. Effenstraat 35, Telefoon 660451

Soedi Mampir, v. Boetzelaerlaan 15, Telefoon 552432

Thans ook verkrijgbaar te:

Nijmegen, Eindhoven en omgeving Toko Istimewa, Groenewoudseweg 307, Eindhoven.

Dordrecht, Breda en omgeving Waroeng Keliling „Istimewa”, v. d. Merkstraat 14, 's-Gravendeel

Amsterdam, De Indische Winkel, J. H. G. Weenink, Overtoom 24, Telefoon 020-125525.

Rotterdam, Waroeng Keliling Plat, v. Mussenbroekweg 26.

Leidsendam, Levensmiddelenbedrijf M. M. J. v. d. Lubbe, Tedingerstraat 49, Tel. 01761-1667.

Provincie Overijssel, Rijssen, Waroeng Keliling von Oertel, Beatrixstraat 3.

Vraag Uw winkelier alleen „KETJAP SEDEP” en „SEDEP SPECIAAL”

En geef hem ons adres:

Ketjapfabriek „SEDEP” - Gelemerbloem 13 - Wateringen

Wie gaat er mee met de „WESTLAND TOURS”

Gabr. Metsstraat 1 - Den Haag - Telefoon 070-336870

Naar: MALAGA f 175.— reiskosten EXCL. verzorging op 9 Oct., 16 Nov., 4 Dec., reisduur 21 dagen.
INCLUSIEF algehele verzorging f 465.—.

Indeling der reisroute:

- 1e dag van Den Haag naar Parijs.
- 2e dag van Parijs naar Bordeaux.
- 3e dag van Bordeaux naar Burgos.
- 4e dag van Burgos naar Val de Penas
- 5e dag van Val de Penas naar Malaga, met haar heerlijke temperatuur en haar prachtige stranden, waar men het gehele jaar kan baden.

Naar: ARENIS DE MAR f 125.— reiskosten excl. verzorging, reisduur 12, 21 of 25 dagen.

Onze reiswagens zijn voorzien van Bar-Frigidaire-Toilet

Tijdens de reis GRATIS koffie en service, speciaal zo wel bekend aan allen,
die reeds eerder met Westland Tours reisden.

„MAISON SYLVIA”

Gouden Regenstraat 123 - Den Haag - Telefoon 337437
v/h Koek- en Banketbakkerij „Schaad” - Dukulaan 16 - Bandoeng

Levert op **BESTELLING** fijne taarten, gebakjes, sauc., kippen- en
garnalenbroodjes. - Elke zaterdag de bekende lempers van de Pasar Malam.
Beleefd aanbevelend, W. H. SCHAAD

Lederwarenfabriek „Delco Export N.V.” vraagt voor spoedige indiensttreding

Boekhouder/Boekhoudster

5-Daagse werkweek, prettige werkkring.

Sollicitaties aan DELCO EXPORT N.V. - Duijjessteeg 6
AMSTERDAM-C.

SINGER SELECTEERT INDISCHE KRUIDEN

Wordt U te zwaar?
Neem de veilige
Indische
**ONTVETTINGS-
PILLEN**
40 stuks f. 1.30
120 stuks f. 3.40

(KOEMIS KOETJING)
REMOEKDJOENG
Urine-afdrijvend
In tabletten: 20 st. f. 1.25
100 stuks f. 4.95
In kruiden: f. 2.31

Verhoog Uw
galwerking door
TEMOE LAWAK
Bloedzuiverend,
zacht laxerend
In tabletten: 20 st. f. 1.25
100 stuks f. 4.95
In kruiden: f. 2.65

N.V. THE SINGER IMPORT - HOF 39 - AMERSFOORT, TELEFOON 5547

MUPA Balm

een onovertroffen balsem tegen verkoudheid,
hoofdpijn, pijn in stijve nek, schouders, borst,
buik en lenden tengevolge van zware
kouvatting, spit, reumatiek, tevens prima
tegen voetschimmel (kutuaer), brand- en
schaafwondjes, kiespijn wegens een holle
kies, kortom tegen de meest voorkomende
ziekten.

Reeds sedert jaren in het voorn. Ned-
Indië gefabriceerd; productie wordt thans
hier voortgezet en in 2erlei verpakking in
de handel gebracht, nl. in fraai geëtiket-
teerde potjes à f 2.75 en in gemakkelijk
overal mede te nemen attractieve blikjes
à 70 cent.

Deze balsem telt momenteel bereids
honderdduizenden enthousiaste verbruikers,
zowel onder blank als bruin; in geval niet
plaatselijk verkrijgbaar, kunnen bestellingen
worden gericht aan onderstaand adres.

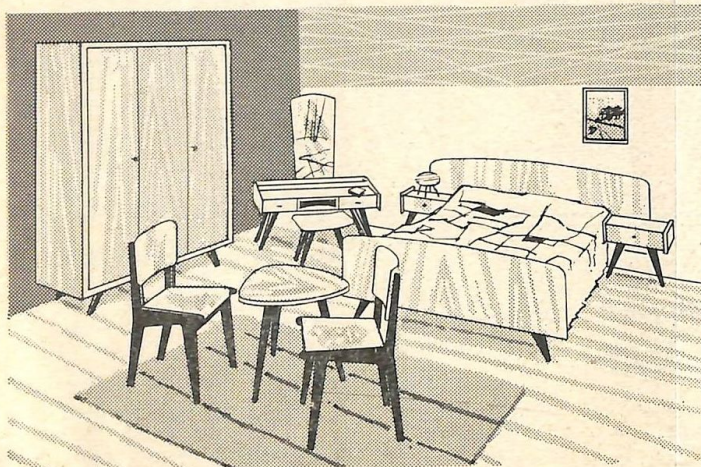
ACTIEVE VERKOOP-AGENTEN
GEZOCHT

Brieven aan MUPA Factories
Beeklaan 448 - 'sGravenhage
Telefoon 32 57.33

PROEFT HET
ERIS GEEN BETERE!

MANIS, SEDENG DAN ASIN
Verkrijgbaar bij de meeste Indische toko's
over het gehele land en bij
VANKA KAWAT
Dr Augustijnlaan 40 - Rijswijk (Z.-H.)
Telefoon 984632

VERAANGENAAM UW NACHTRUST!

SLAAPKAMERS, blaak berken, kast 140 cm. **f 495.-**
geheel compleet

BIJPASSENDE TOILETTAFEL . . . **f 137.50**

Grote sortering in:

MATRASSEN, interieur, schuimrubber, drakacel, kapok
en plastic.

DEKENS, wollen, halfwollen en dynel o.a. AaBe.

drie maanden rentevrij, natuurlijk bij:

Jan Rijkstra
eig. h. t. drabbe

komplete woning-inrichting/dames-heren-kinderkleding - de constant rebeckestraat 23-49, den haag - telefoon 333577

BOLS

voor
de man
met
de fijne
neus!

DE heerlijke drank van
Tempo Doeloe
(zonder ENIG
conserveermiddel)

iglo
DIEPVRIES

NASI GORENG

Spijt hebben na gedane keuze achten wij uit-
gesloten nadat U bij ons gekocht heeft

U wordt bij ons vriendelijk ontvangen, want de
klant is onze koning.

J. L. KIEK
JUWELIER - HORLOGER
Grote Houtstraat 109, Haarlem

Wie
AMSTEL
drinkt...
doet zó

ITOE LAH!

Porcelain Kop en Schotel met Dierenriem f 1.95
Mooi verzilverd lepelkje met Dierenriem f 1.95
Herinnering uit voorm. Ned. Indië
Verz. lepeljes met Heilig Kanon, Amsterdam Poort,
Van Heutsz Monument, Wapen Soerabaia etc. f 2.25
Dit alles en nog veel meer bij

de Vries

Uw WINKEL VOOR LUXE en HUISSH. ART.
Laan van Meerdervoort 566a (bij de remise)
TEL. 320008 - DEN HAAG

Kon. Ned. Mij. voor Havenwerken N.V.
te Amsterdam

vraagt voor uitzending naar het buitenland

**onderhoudsmonteurs
chef werkplaats**

bekend met zwaar aannemers-materieel
Ervaring met Dieselmotoren is noodzakelijk.
Soll. te richten aan de afd. Personeelszaken, Amstel 216

EEN NIEUWE LAMP
NODIG ??

.. draai er een **SPLENDOR** lamp in

N.V. Splendor Gloeilampenfabrieken - Nijmegen

Heeft U ook op de Pasar Malam van onze heerlijke gerechten genoten?

Weet U dat U bij

„EETHUISJE WILIS“

Jac. v. d. Doesstraat 28 - Tel. 330866 - Den Haag alles weer kunt bestellen?

Wij BEZORGEN ook.

DOE HET ZELF MET ONS ADVIES

GEBR. GAAL

- HISTOR KLEURLAKKEN
- R en D BEHANGSELS
- WONINGTEXTIEL
- LUXAFLEX ZONWERINGEN

Fahrenheitstraat - Den Haag

Hoek Copernicusstraat - TELEF. 63.24.48

GAAT HET OM UW OGEN?.

ga naar

v/h J. H. GOLDBERG Surabaya.

LILIAN

Overtoom 133, Amsterdam, Tel. 89537
Voor Ziekenfonds. van 30-40% korting

Restaurant Wijnands

v/h Cecl

Hoogstraat 12 - Den Haag

Telefoon 115300

Hollandse en Indische Keuken

Dir. M. WIJNANDS

v/h Grand Hotel, Makassar

